

STATSVETENSKAPLIG TIDSKRIFT

FÖR

POLITIK — STATISTIK — EKONOMI

UTGIFVEN AF

PONTUS E. FAHLBECK

Pris för årgång 6 kr.

Lösnummer af detta häfte kostar 1 kr. 75 öre.

LUND

STATSVETENSKAPLIG TIDSKRIFTS EXPEDITION

DISTRIBUTÖR: C. W. K. GLEERUP.

Prenumerationsanmälan.

Statsvetenskaplig Tidskrift utkommer under 1912 efter samma plan och under samma ledning som innevarande år.

Tidskriften skall, med undvikande af ett alltför strängt anlitande af den vetenskapliga framställningens yttre former, likväl städse söka meddela ett fullt vetenskapligt innehåll dels genom *uppsatser* i politik — detta ord taget i sin äldre och mera omfattande bemärkelse — statistik och ekonomi, dels genom kortfattade *meddelanden* från hithörande områden. Tidskriften kommer dessutom att meddela kortare *anmälningar* och granskningar af nyutkommen statsvetenskaplig litteratur, hufvudsakligen svensk men vid förekommande tillfälle äfven norsk och dansk.

Tidskriften vill för öfrigt, utan att sluta sig till något parti och utan att göra sig solidarisk med de åsikter, som i dess spalter kunna komma till uttryck, söka uppnå största möjliga objektivitet, omväxling och gedigenhet i innehållet, och härutinnan vågar den ock hoppas på framgång, då från olika håll bidrag utlofvats eller eljest för framtiden ställts i utsikt af vårt lands mest framstående författare på statsvetenskapernas område.

Tidskriften kommer att redigeras af undertecknad med biträde af Biblioteksamanuensen K. TYNELL såsom redaktionssekreterare.

Tidskriften utkommer i 5 häften om året, omfattande minst 20 ark. Prenumerationspriset blir såsom hittills 6 kr. för år. Lösa häften säljas i mån af tillgång till ett pris af c:a 50 öre pr ark.

Prenumeration kan ske antingen genom postverket eller direkt hos «Redaktionen af Statsvetenskaplig Tidskrift, Lund».

Eftertryck utan angifvande af källan förbjudes.

Lund i november 1911.

P. Fahlbeck.

Felaktigheter i de Thieleska valmetoderna.

Af
Nore B. Tenow.

De af Th. N. Thiele * framlagda valmetoderna äga i vårt land ett särskildt intresse, enär en af desamma, »tilføjelsesregeln», under namn af reduktionsregel ingår i vår valmetod. Som bekant gälla för platsfördelningen inom partierna dels den s. k. rangordningsregeln, dels nämnda reduktionsregel. Det är en märklig sak, att ehuru endast en ganska ringa del af platserna besatts med reduktionsregeln ($\frac{1}{6}$ vid landstingsmannavalen 1910; $\frac{1}{13}$ vid 1911 års val till A. K.), ha likväl de felresultat, som hittills blifvit påpekade, uppstått under tillämpning af reduktionsregeln. En undersökning af de Thieleska metoderna och deras teoretiska förutsättningar torde därför icke sakna sitt värde.

Thiele framlade resultatet af sitt proportionella arbete i en uppsats »Om Flerfoldsvalg» i Oversigt over det Kongelige Danske Videnskabernes Selskabs Forhandlinger 1895. Inledningsvis säger han sig endast söka de teoretiska kännetecknen på att ett valsätt är alldeles riktigt och rättvist. Hans afsikt har sålunda från början icke varit att framlägga någon ny metod, han har icke velat fylla ett praktiskt behof utan endast bringa klarhet i de proportionella valens outhärliga teori.

Vidare ligger det, säger han, i hans plan att endast taga hänsyn till sådana valsätt, som tillåta en klar och bestämd tolkning af valsedelns hela innehåll, alltså t. ex. icke till sådana, enligt hvilka kandidaterna nämnes i ordning för att antyda, att det första namnet skall föredragas före de andra o. s. v., utan att

---

* Astronomie professor i Köpenhamn, död 1910.

Saltsvetenskaplig Tidskrift 1912.

det upplyses, huru stora dessa företrädesrättigheter skola vara. Med mindre att rangordningen namnen emellan å valsedeln uttryckes i bestämda tal, som tillåta uppdelandet af valsedeln i ett antal partiella valsedlar, alla med likställda namn, kan, säger Thiele, någon rangordning ej åstadkommas. Han förbiser därvid den möjligheten, att rangordningen innebär en *absolut* företrädesrätt för ofvanstående namn, så att ett understående namn icke till någon del får tillgodogöra sig listans röststyrka vid konkurrens med ett ofvanstående namn. En sådan absolut rangordning tillämpas i vårt vals-system genom rangordningsregeln; detsamma kan sägas vara fallet med den D'Hontska fördelningsregeln, enär förutsättningen för att ett partis näst starkaste namn skall kunna tillsättas, alltid är att det starkaste namnet redan blifvit placeradt. Mellan denna radikala rangordning och namnens fullständiga jämnställdhet, såsom hos Thiele, finnas rangmetoder, som inta en förmedlande ställning. Enligt dessa kan namnens värde å en och samma lista graderas efter vissa aftagande serier t. ex. 1, $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{3}$ etc. eller 1, $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{4}$. Gent emot dessa valsätt är Thieles anmärkning på bristande exakthet i viss mån berättigad, ty det finnes ju intet fullgiltigt bevis för att rangordningen namnen emellan just är den, som uttryckes genom den fastslagna serien. Använderman sig sålunda ej af en rangordning af absolut karaktär, bör det helst öfverlåtas åt valmannen att i exakta tal uttrycka namnens inbördes relation.

Thiele föreslår, att med ledning af dessa tal valsedeln må uppdelas i ett antal partiella valsedlar, en som innehåller alla namn, en de något mera gynnade o. s. v., intill den sista för de mest gynnade namnen. Hvarje sådan partiell valsedel bör sedan understödjas af en bråkdel af den ursprungliga valsedelns röstkraft. Om sålunda den ursprungliga valsedeln upptager namnen A, B, C, D och i exakta tal är uttryckt A:s företräde framför B, C och D o. s. v., skall enligt Thiele följande valsedlar uppsättas:

I.	II.	III.	IV.
A	A	A	A
B	B	. B	
C	C		
D			

Summan af dessa partiella valedlars röstkraft bör vara lika med den ursprungliga listans röstkraft. Det synes ju genast, att genom denna uppdelning röstkraft går förlorad. Om t. ex. den Thieleska s. k. reduktionsregeln användes, kommer, för den händelse att A är placerad; B att vid följande tillsättning gå miste om fjärde listans halfverade röststyrka, medan C går miste om tredje och fjärde, D om andra, tredje och fjärde listornas halfverade röststyrkor. Under sådana förhållanden skulle säkerligen valmännen betacka sig för att ge uttryck åt någon rangordning namnen emellan.

Så till frågan om rangordningens nödvändighet i ett proportionellt valsätt, en fråga af så komplicerad natur, att det här endast kan bli tal om att anföra några af de viktigaste synpunkterna.

Användningen af listor torde främst afse att förhindra, att allt för mycken röstkraft hopas på ett enda namn, såsom skedde vid en af de äldsta proportionella metoderna, ennamnsmetoden. Meningen med utsättandet af de undre namnen är sålunda den, att desamma skola kunna tillgodogöra sig det öfverskott af röststyrka, som är obehöfligt för genomdrifvandet af det öfre namnet. Men om man i stället för att fasthålla vid denna de undre namnens eventuella karaktär konstituerar full jämnställdhet namnen emellan, uppstår möjlighet för »dekapitering», hvarmed vanligen menas en valmanöver, som åstadkommer, att ett partis eller en fraktions starkaste namn, dess cåput, blir förbigånget af ett svagare namn. Men det åsyftade felet har en vida allmännare innebörd — om också dekapitering (i inskränkt bemärkelse) är dess mest förhatliga form. Genom röstning med en lista, på hvilken namnen äro jämnställda, blir tydligen valedeln ej på långt när ett så pregnant uttryck för den röstandes vilja som när namnet är ett, ty flertalet af namnen innebära endast en utsträckt hand åt besläktade listtyper för åstadkommande af samverkan. Någon önskan att under alla förhållanden tillerkänna dessa gemensamma namn sin sedels röstkraft har väljaren icke, utan vill denne, i den mån det är behöfligt, koncentrera hela sin sedels röstkraft på special-kandidaten eller — kandidaterna. Endast under tvänne förutsättningar är

det för valmannen önskligt, att sedelns röstkraft tillåtes understödja de gemensamma kandidaterna: att *antingen* specialönskingarna likväl blifva tillgodosedda, *eller*, att alls ingen utsikt förefinnes, för att desamma kunna tillgodoses, d. v. s. att valsedeln tillhör en listtyp med alltför ringa anslutning. Äro nu namnen ovillkorligt jämnställda, komma de gemensamma namnen att göra sig gällande på ett sätt, som ej motsvarar de röstandes önskingar, och så uppkomma de öfverklagade fallen af dekapitering. Af denna kan vid successiva metoder urskiljas två slag, en direkt och en indirekt. Dels kan ett svagare namn göra sig obehörigt gällande gentemot ett starkare namn å samma lista och med hjälp af andra listor erhålla en plats, som rätteligen tillkommer konkurrenten; detta är den mest uppmärksammade formen af dekapitering, den direkta. Dels kommer det vid en tillsättning med orätt förbigångna namnet att vid följande tillsättning få understöd af endast listans reducerade röststyrka, hvarför han ytterligare blir förbigången, och är detta den indirekta måhända icke mindre betydelsefulla formen för dekapitering. Särskildt svårartad blir den indirekta dekapiteringen vid den Thieleska reduktionsregeln, till följd af dennas i vissa fall alltför kraftiga röstreduktion.

För att förhindra uppkomsten af dylika felresultat kan ju valmannen välja den utvägen att endast upptaga så många namn, som han i förening med lika röstande har utsikt att genomdrifva. Men detta förutsätter en större kunskap om partiställningen, än som i allmänhet kan uppbringas före valet. Och ändamålet med användningen af listor är just att göra en sådan siargåfva inom väljarförsamlingen öfverflödlig.

Det vill sålunda synas som om användningen af listor förde med sig rangordning som en nödvändig konsekvens. Den praktiska tillämpningen i vårt land af rangordnings- och reduktionsreglerna har också på ett oförtydligt sätt illustrerat detta förhållande.

*   *

*

Den måttstock, Thiele använder vid bedömandet af ett valresultat, är väljarkårens större eller mindre tillfredsställelse. Häri skiljer han sig från flertalet proportionella författare, hvilka ju

vanligen anlägga synpunkten af de olika partiernas rätt till viss representation; det var ju också såsom ett rättfärdighetskräf proportionalismen först framträdde. Förutsättningen för att kunna erhålla kännedom om hvilket valresultat, som bäst tillfredställer väljarkåren, är, säger Thiele, att hvarje listas tillfredsställelse öfver ett visst valresultat — d. v. s. en viss kombination af kandidater till det antal, som platser äro att tillsätta — skall kunna mätas i ett bestämdt tal. Låter detta sig göra, bör valet anses afgjort, när det kan påvisas, att en viss kandidatkombination erhåller större tillfredsställelsetal än någon annan kombination vid summeringen af tillfredsställelsetalen för de enskilda listorna.

Vidare uppnår tydligen en lista och dess väljare full tillfredsställelse, när alla listans namn finnas i den kombination, som pröfvas, liksom öfverhufvud tillfredsställelsen växer, när ökning sker i antalet n af de namn, som kombinationen har gemensamt med listan. Då tillfredsställelsens tal T gifvet bör vara proportionellt mot listans vikt (= röststyrka) v , så kan man skrifva

$$T = vf(n)$$

hvarvid talet $f(n)$ uteslutande rättar sig efter nämnda antal n . Utan att förändra resultatet kan man sätta $f(0) = 0$ och $f(1) = 1$, därmed utsäges blott, att listor, hvilka icke få in något namn i kombinationen, ej heller få någon tillfredsställelse af densamma, och att tillfredsställelsen öfver att få en kandidat är densamma för enhvar likaberättigad väljare, så att denna tillfredsställelse kan tagas till enhet vid mätningen af resp. listors tillfredsställelse.

Uppgiften är nu att finna den funktion af n , som bäst uttrycker en listas tillfredsställelse, m. a. o. att finna, i hvad mån listans tillfredsställelse ökas, när antalet af för kombinationen och listan gemensamma namn ökas. Att t. ex. tillfredsställelsen öfver en kombination, som ger listan 3 namn, är större än öfver en kombination, som ger listan endast 2 namn, är klart, men det frågas huru mycket större den är.

Härpå svarar Thiele, att tillfredsställelsen är olika alltefter valets föremål och den gärning, hvartill kandidaterna väljas.

Skall en styrelse eller en regering väljas, så är enighet eller åtminstone ett fast flertal inom densamma en så viktig sak, att hvarje ny medlem däraf, alltså hvarje ökning i de valda kandi-

daternas antal, betyder något stort och ger lika stor tillfredsställelse som den först segrande kandidaten. I detta fall bör man sålunda sätta $f(n) = n$. Denna valmetod kallar Thiele för den »starka valmetoden». Den är tydligen identisk med majoritetsval.

Gäller det åter att åvägabringa en kommitté för allsidig pröfning af en sak, eller en förespråkare för väljarmassans skilda meningar, då ligger hela tillfredsställelsen på det första valet. Det är en ringa tillfredsställelse att få två förespråkare för en och samma sak eller att täppa munnen till på kritiken.

Mellan dessa bägge ytterligheter ligger ett flertal öfvergångsfall, främst det, då representanter skola väljas för en korporation eller ett folk, och dessa representanters meningar, beslut, val och lagar skola gälla som korporationens resp. folkets egna. Här är fordran på proportionalitet i valet på sin plats. Här bör det talrika partiet genomdrifva talrika val, men tillfredsställelsen vid andra, tredje och ytterligare val bör betydligt aftaga, om öfverdrift skall undgå. Aptiten växer nog medan man äter, säger Thiele, men icke så den verkliga tillfredsställelsen.

Till dessa resonemanger kan anmärkas, att »tillfredsställelsen» här ej längre är annat än en fiktion. I själfva verket har Thiele infört en ny ehuru med läran om tillfredsställelsen besläktad valprincip, som innebär, att en representation bör vara så sammansatt, att den på bästa sätt kan sköta sin uppgift. I hvad mån denna valprincip öfverenstämmer med den princip, som han tagit till utgångspunkt, har Thiele ej sökt utreda, utan har han — ehuru omedvetet — valt utvägen att fingera differentiationer i tillfredsställelsen allt efter valets föremål. Endast härigenom har han lyckats upprätthålla teoriens enhet.

För de proportionella valens vidkommande sätter Thiele

$$f(n) = 1 + \frac{1}{2} + \frac{1}{3} + \dots + \frac{1}{n}.$$

Hur han nått fram till denna definition, säger han ej, utan får man anta, att den erhållits på empirisk väg. Att den D'Hontska regeln med dess röstreduktion varit vägledande, synes troligt. I. Flödström gör i sitt arbete: *Proportionella valmetoder* (sid. 33) ett försök att direkt härleda den uppställda $f(n)$ ur nämnda regel.

Ett liknande försök göres för reduktionsregelns vidkommande af E. von Heidenstam i dennes valhandbok å sid. 58.

För att kunna uppvisa öfverensstämmelsen mellan den antagna definitionen af $f(n)$ och den proportionella idén, uppställer Thiele följande formel för ett proportionellt valresultat:

$$\frac{m'}{m} = \frac{n'}{n} = \dots = \frac{r'}{r}, \quad (\text{Formel 1})$$

hvarvid m , n etc. äro listornas resp. platsantal, m' , n' etc. äro desamma röststyrkor. Thiele säger i förbigående, att denna formel gäller för det enklaste fallet (D'Honts), när listorna äro oblandade. Det gäller nu för Thiele att bevisa öfverensstämmelsen mellan definitionen af $f(n)$ och den uppställda formeln. Beviset är följande.

I kraft af formeln kan man sätta

$$\begin{aligned} & m'f(m) + n'f(n) + \dots + r'f(r) > \\ & > m'f(m-1) + n'f(n+1) + \dots + r'f(r). \end{aligned}$$

i hvilket senare membrum en lista (m') har mist en plats till förmån för en annan lista (n'). Olikheten utsäger, att summan af tillfredsställelsetalen vid ett proportionellt valresultat är större än motsvarande summa vid ett icke proportionellt. Högra membrum subtraheras från vänstra, hvarigenom framkommer

$$\frac{m'}{n} - \frac{n'}{n+1} > 0, \text{ eller } \frac{m'n - mn' + m'}{m(n+1)} > 0$$

och detta gäller, när

$$\frac{m'}{m} = \frac{n'}{n} = \dots = \frac{r'}{r}$$

Härmed skulle nu öfverensstämmelsen mellan $f(n)$ och den proportionella idén vara konstaterad. Det må då först påpekas, att full bevisning icke föreligger, i det att Thiele själf uppställer formeln (1) såsom afseende ett specialfall (D'Honts). Likväl kan det ju tänkas, att formeln äger allmän giltighet, ehuru Thiele ej uttryckligen angett detta, och tarfvar formeln att i detta afseende

pröfvas. Thiele har synbarligen fullkomligt förbisett, att $f(n)$ endast kan användas i de fall, där formeln kan användas. Äger formeln icke giltighet på ett mer kompliceradt område, gör $f(n)$ det ej heller. Ty det är naturligtvis omöjligt, att $f(n) = 1 + \frac{1}{2} + \frac{1}{3} + \dots + \frac{1}{n}$ kunde åstadkomma ett rättvist resultat och likväl stå i öfverensstämmelse med en formel, som fordrade ett oriktigt resultat.

Att den åsyftade formeln *icke* äger allmän giltighet inses af följande exempel på blandade listor:

I.	II.	III.
10	10	10
A	C	C
B	D	E

Antag, att en valmetod gáfve till resultat att tvänne platser besattes med A och C. Det frågas nu, om detta resultat innebär fullkomlig proportionalitet. Att så ej kan vara fallet inses omödelbart, då listorna II och III, som äga en sammanlagd röststyrka af 20 röster, likväl ej få mer än *en* gemensam plats, medan första listan med sina 10 röster ensam erhåller en plats. Tillämpa vi formeln $\frac{m'}{m} = \frac{n'}{n} = \dots = \frac{r'}{r}$, få vi $\frac{1}{10} = \frac{1}{10} = \frac{1}{10}$, hvilket skulle innebära att ett fullkomligt proportionellt resultat föreläge. Detta utslag visar tydligt att formeln ej här kan tillämpas.

För att erhålla en *allmän* formel för proportionella val måste man, såsom framgår af det ofvanstående exemplet, taga hänsyn till om namnen äro gemensamma för flera listor, och, om så är, bestämma huru stor *del* af den gemensamma platsen, som bör anses falla på hvarje listas lott. I ofvanstående exempel innehade 20 röster gemensamt en plats; hvar och en af dessa röster bör följaktligen inneha $\frac{1}{20}$ plats och en lista på tio röster $\frac{10}{20} =$ en half plats. Regeln blir således, att när flera listor äga en gemensam plats bör hvarje lista anses äga så stor del af platsen som listans röststyrka utgör af listornas sammanlagda röststyrka. Vi skola sålunda vid bedömandet af ett valresultat ej blott taga hänsyn till *huru många* platser listan har del i, utan äfven till *huru*

stora andelar af hvarje plats som faller på listan. Medan den speciella formeln sätter

$$\frac{a}{1_I + 1_{II} + \dots + 1_\alpha} = \frac{b}{1_I + 1_{II} + \dots + 1_\beta} = \dots$$

$$\dots = \frac{e}{1_I + 1_{II} + \dots + 1_\epsilon}$$

hvarvid a, b, e äro listornas röststyrkor, α , β och ϵ resp. listors platsantal, så kommer den allmänna formeln att sätta

$$\frac{a}{\frac{a}{A_I} + \frac{a}{A_{II}} + \dots + \frac{a}{A_\alpha}} = \frac{b}{\frac{b}{B_I} + \frac{b}{B_{II}} + \dots + \frac{b}{B_\beta}} = \dots$$

$$\dots = \frac{e}{\frac{e}{E_I} + \frac{e}{E_{II}} + \dots + \frac{e}{E_\epsilon}} \quad (\text{Formel 2})$$

hvarvid $\frac{a}{A_I}$ betecknar så stor del af en plats, som listan a 's röststyrka utgör af den sammanlagda röststyrkan (A_I) af de listor, som gemensamt besatt en plats.

Tillämpas denna formel på det behandlade exemplet, få vi

$$\frac{10}{\frac{10}{10}} = \frac{10}{\frac{10}{20}} = \frac{10}{\frac{10}{30}}$$

hvilket uppenbarligen ej är ett proportionellt valresultat (en annan fråga är, om det är det bästa möjliga med det föreliggande röst-materialet).

Den uppställda formeln kan förenklas:

$$\frac{1}{\frac{1}{A_I} + \frac{1}{A_{II}} + \dots + \frac{1}{A_\alpha}} = \frac{1}{\frac{1}{B_I} + \frac{1}{B_{II}} + \dots + \frac{1}{B_\beta}} = \frac{1}{\frac{1}{E_I} + \frac{1}{E_{II}} + \dots + \frac{1}{E_\epsilon}}$$

$$\frac{1}{A_I} + \frac{1}{A_{II}} + \dots + \frac{1}{A_\alpha} = \frac{1}{B_I} + \frac{1}{B_{II}} + \dots + \frac{1}{B_\beta} = \frac{1}{E_I} + \frac{1}{E_{II}} + \dots + \frac{1}{E_\epsilon}$$

(Formel 3)

Nu har dels listbegreppet försvunnit, dels är det ej längre fråga om lika proportioner utan blott om likhet. Hvad innebär då formeln i dess förenklade skick? Hvar och en af den första listans

a röstsedlar äger $\frac{1}{a} \left(\frac{a}{A_I} + \frac{a}{A_{II}} + \dots + \frac{a}{A_\alpha} \right) = \frac{1}{A_I} + \frac{1}{A_{II}} + \dots + \frac{1}{A_\alpha}$

hvarför likhetens membra tydligen beteckna olika valsedlars plats-summor. Formeln (3) bör därför öfversättas så: Summan af de platsandelar, som falla på en valsedel af *en* typ, bör vara lika med summan af de platsandelar, som falla på en valsedel af hvilken annan typ som helst.

De proportionella valen visa sig sålunda ytterst hvilå på den principen, att alla valmän böra äga lika stort inflytande på val-utgången. Det vore därför riktigast att tala om likhetsval, eller, om man så vill, egalitetsval, i stället för proportionella val. Ett partis representation i förhållande till dess storlek är en ganska svårfattlig sak, som kräfver särskild utläggning för att tillfylles motiveras och förstås; hvarje valmans rätt till lika inflytande och lika representation synes åter äga en axiomatisk klarhet.

* * *

På grundvalen af den ofvan kritiserade utredningen framställer Thiele följande metod: För hvarje möjlig kombination af namn till det antal, som platser äro att besätta, skall tillfredsställelsetal uträknas. Detta tal är naturligen lika med summan af de olika listornas tillfredsställelsetal. Innehåller den pröfvade kombinationen *ett* af en listas namn, understöder listan med 1 ggr sin röststyrka, innehåller kombinationen 2 namn, understöder listan med $(1 + \frac{1}{2})$ ggr sin röststyrka o. s. v. enligt $T = v(1 + \frac{1}{2} + \frac{1}{3} + \dots + \frac{1}{n})$.

Följande exempel må belysa detta tillvägagångssätt:

	I.	II.	III.			
	A	A	B			
	B	B	C			
		D	D			
listornas röststyrkor:	38	80	72			
$(1 + \frac{1}{2})$ af röststyrkan:	57	120	108			
De olika kombinationerna:	AB	AC	AD	BC	BD	CD
från listan I:	57	38	38	38	38	—
» » II:	120	80	120	80	120	80
» » III:	72	72	72	108	108	108
Summa:	249	190	230	226	266	188

Den kombination, som samlar det största tillfredsställelsetalet är BD med 266. Detta resultat torde vara riktigt. Öfverhufvud fungerar denna Thieleska metod liksom flertalet proportionella metoder tillfredsställande, när inga partigränser förekomma i röst-materialet, utan namnen äro relativt regelbundet permuterade. Af denna godartade beskaffenhet äro de exempel, hvarmed Thiele själf exemplifierat sin metod. För starkare påfrestning utsättes en proportionell metod, då röstmaterialet sönderfaller i grupper på flere eller färre listor. En sådan uppdelning i skilda grupper brukar än skarpare markeras af rangordning, när sådan gäller, enär rangordning åstadkommer, att en listas sårvilja blir på ett mer pregnant sätt uttryckt. Detta är orsak till svårigheten att vid en rangmetod åstadkomma proportionalitet.

Att inom hvarje valkrets skilda partier föreligga, hvilka hvart och ett omfatta en eller flera listor, är ju en erkänd sak. Men däremot möter man ofta den åsikten att inom ett parti endast isolerade listor föreligga, m. a. o. att inom en partibetecknings ram inga mindre grupper skulle finnas utan att samtliga listor så att säga direkt sortera under partibeteckningen. Det är enligt denna uppfattning oriktigt att såsom beslåktade sammanföra några af listorna inom ett parti för att uppvisa, att den fraktion inom partiet, som listorna tillhöra, ej fått en proportionell representation. Man invänder sålunda, att därest ett flertal listor verkligen tillhört ett speciellt parti, skulle de ha gått fram under särskild partibeteckning.

Denna uppfattning, som gemenligen häfdes vid försvaret af hårdt ansatta valmetoder, måste i stort sedt betecknas såsom felaktig. Gränserna mellan de stora politiska partierna äro visserligen vida skarpare än de som finnas mellan grupper inom partierna. Men äfven med bortseende af de fall då flera partier gå till val under gemensam partibeteckning, måste man dock alltid räkna med att partierna sönderfalla i fraktioner, liksom inom dessa fraktioner olika riktningar göra sig gällande. Man må ihågkomma, att just partibeteckningens skydd ger de olika hufvudriktningarna tillfälle att framtråda i öppen konkurrens. Det är då en billig fordran, att desamma bli representerade efter sin styrka.

Det stora grundfelet i den Thieleska metoden liksom dess varianter är, att metoden ej löser frågan om gemensamma namn. Ett tillvägagångssätt som endast äger giltighet, när listorna äro oblandade, använder Thiele äfven på fall af blandade listor. I nedanstående exempel träder denna principiella felaktighet tydligt i dagen:

I.	II.	III.	IV.	V.
21	21	21	21	12
A	A	A	A	O
B	B	B	B	P
C	C	C	C	Q
D	E	F	G	R
H	I	J	K	S

Först må påpekas, att om 8 platser skola besättas ger en kombination af typen A B C D E F G O fullkomlig proportionalitet m. a. o. den ger hvarje valsedel lika inflytande. Ty tillämpa vi formeln (3) för likhetsval få vi

$$s \cdot \frac{1}{84} + \frac{1}{21} = s \cdot \frac{1}{84} + \frac{1}{21} = s \cdot \frac{1}{84} + \frac{1}{21} = s \cdot \frac{1}{84} + \frac{1}{21} = \frac{1}{12}$$

$$\therefore \frac{1}{12} = \frac{1}{12} = \frac{1}{12} = \frac{1}{12}.$$

Likadant är förhållandet med t. ex. en kombination A B C H I F G O och öfverhufvud hvarje kombination, som innehåller namnen A, B, C samt ytterligare ett namn från hvar och ett af listorna. Ger nu den Thieleska metoden det högsta tillfredsställelsetalet åt denna kombinationstyp?

Nej, enligt denna metod är det en kombination af typen A B C D E F O P, som afgår med segern. Dennas tillfredsställelsetal är nämligen 187,75, medan en kombination af typen A B C D E F G O har 187; A B C D E O P Q 186,50; A B C D H E F O 185,95 o. s. v.

Den segrande kombinationen A B C D E F O P ger följande ekvation:

$$\frac{3}{84} + \frac{1}{21} = \frac{3}{84} + \frac{1}{21} = \frac{3}{84} + \frac{1}{21} = \frac{3}{84} = \frac{1}{12}$$

$$\therefore \frac{1}{12} = \frac{1}{12} = \frac{1}{12} = \frac{1}{12} = \frac{1}{6},$$

hvilket ju måste betecknas som ett ganska ojämnt resultat.

Flertalet felaktiga resultat torde inträffa i fall, där ingen af de kombinationer, som äro möjliga, ge exakt proportionalitet,

hvarför felaktigheten består däri, att valmetoden väljer en kombination, hvars afvikelse från det ideelt riktiga är större än en förbigången medtäflares afvikelse. För att tillfullo konstatera fel af detta slag vore det nödvändigt att kunna mäta afvikelsernas storlek, hvilket i sin tur nödvändiggjorde en kalkyl af medelfelet för hvarje kombination, m. a. o. hvad som erfordrades vore intet mer eller mindre än en ny metod, hvilken löste den uppgift, som Thiele ej mäktat med. Något sådant ligger naturligen på intet vis i planen för denna uppsats. Det må vara nog att ertappa felaktigheterna i de fall, där de på grund af en eller annan omständighet träda tydligt i dagen; längre sträcker sig icke kritikens uppgift. Sådana fall äro t. ex. de, där den uppställda formeln för proportionellt valresultat kan omedelbart tillämpas, liksom de fall, där det visar sig, att splittring inom ett parti eller en fraktion renderar partiet resp. fraktionen flera platser än om enighet rådt.

*

*

*

Det mest karaktäristiska för den metod som hittills behandlats är måhända, att resultatet ej framkommer genom en täflan mellan kandidater utan mellan kombinationer af sådana. En sådan metod med samtidig tillsättning af alla platserna vållar naturligen vida flere räkningar än en succesiv metod, i det att kombinationernas antal växer oerhördt med ökningen af kandidaternas antal. Thiele anför sålunda, att om 10 platser skola besättas och kandidaternas antal är 30, blifva öfver tre millioner kombinationer möjliga. Sedan Thiele angifvit sin lösning af den teoretiska valuppgiften, återstår för honom att äfven lösa den praktiska d. v. s. att åstadkomma *en praktiskt användbar* valmetod. Hvad som då ligger närmast till hands är att ombilda den samtidigt tillsättande metoden till en successiv. Emellertid hvilat hvarje successiv metod på principen *att den rätta kombinationen på n kandidater skall innehållas i den rätta kombinationen på $n + 1$ kandidater*. Är då icke denna princip fullständigt själfklar? Detta förnekas af Thiele: »För oss, som ha vunnit det oberoende och allmängiltiga kännetecknet på ett rättvist val, synes det ej längre vara något tvifvel underkastadt, att principen icke strängt taget öfverensstämmer med ett propor-

tionellt val». Thiele vänder sig dessutom mot Phragmén, »hvilken byggt så tryggt på denna princip, att den har genomträngt hela hans metod och gifvit denna ett icke obetingadt förmånligt särdrag». Att principen i fråga kan stå i strid med den proportionella idéns fordringar, bevisar Thiele med ett exempel, där enligt hans samtida metod en kandidat blir vald om det är en plats, som skall besättas, men däremot icke, om platserna äro två. Ett sådant resultat är paradoxalt, men följande exempel skall genast visa riktigheten af Thieles påstående:

I.	II.	III.	IV.
10	12	12	10
B	A	A	C
	B	C	

A blir här ensam vald, men skola åter två väljas är BC en lämpligare kombination än AB eller AC , ty den ger ekvationen $\frac{1}{2} = \frac{1}{2} = \frac{1}{2} = \frac{1}{2}$ medan de senare kombinationerna visa sig utgöra ett vida mer afvikande resultat: $0 = \frac{1}{4} = \frac{1}{4} + \frac{1}{2} = \frac{1}{2}$. Thieles metod ger också åt kombinationen BC i rösttal $10 + 12 + 12 + 10 = 44$, men åt kombinationerna AB eller AC endast $10 + 12 + 6 + 12 = 40$.

Man förstår bäst dessa till synes motsägande resultat, om man tänker sig, att A är en moderat kandidat, om hvilken alla kunna enas, medan B företräder vänstern och C högern. Skall endast en väljas, måste ett val af A anses ge det resultat, som mest likställer alla parter; skola åter två väljas, ge de två flygelnamnen, som representera hvar sin hälft af valmanskåren, tillsammans det jämnaste resultatet.

Men icke heller Thieles metod är fullt konsekvent i detta hänseende. Antag att midtpartiet förstärkes, så att det blir mer än dubbelt så starkt som flyglarna tillsammans, hvarigenom ställningen blir denna:

I.	II.	III.	IV.
7	15	15	7
B	A	A	C
	B	C	

Nu får en kombination AB $7 + 15 + 7,5 + 15 = 44,5$ medan BC får $7 + 15 + 15 + 7 = 44$. Men den senare kombinationen är dock fortfarande den med likhets- alias proportionalitetsprincipen öfverensstämmande: dess ekvation blir alltjämt: $\frac{1}{22} = \frac{1}{22} = \frac{1}{22} = \frac{1}{22}$.

Utgår man från att namnen äro likställda och vill man gifva alla sedlar så lika inflytande som möjligt, drifves man sålunda till att i vissa fall föredraga två svaga namn framför ett svagt och ett starkt. Men till hvilka absurda konsekvenser denna allt dominerande likställighet kan föra, visar en ytterligare omgestaltning af det anförda exemplet, hvarigenom flyglarna helt uppgått i midtgrupperna:

I.	II.
22	22
A	A
B	C

Äfven här ger BC ekvationen $\frac{1}{22} = \frac{1}{22}$. A , som *alla* vilja ha, blir här genom denna säregna art af dekapitering utesluten. Konsekvenser af detta slag äro ägnade att upphäfva utgångspunkternas giltighet. När *Thiele häfdar, att n icke behöfver innehållas i $n + 1$, är han på väg att drifva sina egna premisser in absurdum*¹.

Thiele säger sig emellertid kunna konstatera, att afvikelserna från principen, att n innehålles i $n + 1$ äro både små och sällsynta. Det finnes därför, säger han, goda indicier för att lägga denna princip till grund för en approximativ metod.

Thiele framlägger nu tvenne sådana successiva metoder, en direkt och en indirekt. Den förra, som han kallar «tilföjelsesregeln», består däri, att man börjar med att afgöra, hvilken kandidat som skulle bli vald såsom ensam representant. Därefter beräkñas tillfredsställesetalen för alla de par, i hvilka denna kandidat ingår, och det mest tillfredsställande af dessa par väljes. Man mäter så tillfredsställelsen vid att foga till hvar och en af de öfriga kandi-

¹ Må man dock ej ur dylika exempel draga för vidtgående konklusioner. Därmed, att vissa principers samtidiga tillämpning ger orimliga resultat, är intet afgjort angående dessa principers giltighet i annat sammanhang.

daterna, såsom tredje man och fortsätter på detta sätt med en kandidat åt gången, till dess man nått det fulla antalet.

Själfva räkningen är, säger Thiele, ytterst lätt, i synnerhet som man icke beräknar tillfredsställelsen i dess helhet utan endast den ökning, som åstadkommes genom den nye kandidaten. Denna metod är sålunda identiskt densamma som vår s. k. reduktionsregel¹.

Den indirekta metoden, »udskydelsesregeln» går den rakt motsatta vägen. Man beräknar först tillfredsställelsen vid den något för talrika kombinationen af alla de kandidater, som icke äro uppenbart omöjliga och utesluter successive de kandidater, genom hvilkas uppgifvande förlusten i tillfredsställelse är minst.

Man kan äfven gå båda vägarna till målet. Stämman resultaterna af tilføjelses- och udskydelsesreglerna öfverens, kan man, säger Thiele, lugnt lita på, att den funna kombinationen är den rätta d. v. s. densamma som skulle ha vunnits med hufvudmetoden.

Af de bägge successiva metoderna erbjuder tilføjelsesregeln det största intresset, till följd af dess införlifvande med vårt svenska valsystem. Denna metod, vår reduktionsregel, utmärker sig som bekant för en afsevärd enkelhet i tillämpningen, liksom den med den förklaring som gifves i gängse valhandböcker torde vara ganska lätt för allmänheten att fatta. Men å andra sidan stå tungt vägande brister. Största olägenheten har i tillämpningen vållat dess svaghet för dekapitering. Denna olägenhet skulle dock lätt vara hjälpt genom införande af absolut rangordning såvida icke en sådan ändring omöjliggjordes däraf, att rangordning i hög grad bidrar till att framhåfva och blotta en metods svaga sidor. Det är därför berättigadt att såsom reduktionsregelns mest konstitutiva fel nämna dess oförmåga att på ett fullt korrekt sätt fördela platser mellan listor med gemensamma namn.

---

¹ E. von Heidenstam säger i en not å sid. 58: »Ett metodförslag offentliggjordes af Thiele 1895, men denna hans ursprungliga valmetod är emellertid knappast praktiskt användbar. Därur härleddes *sedermora* — dock icke af Thiele själf — den variant för hvilken här redogjorts (reduktionsregeln). Här föreligger ett uppenbart misstag. Enda skillnaden mellan »tilføjelsesregeln» och »reduktionsregeln» är namnet och den svenska vallagens olika terminologi i öfrigt. Räkningar och resultat äro fullkomligt desamma.

Reduktionsregelns oriktiga resultat i detta hänseende äro af två huvudslag: *dels* sådana som orsakas af en alltför kraftig reduktion, *dels* sådana, som bero på att vissa listor icke blifvit reducerade, en för svag reduktion således.

En alltför kraftig reduktion sker i det exempel, som förut återgifvits för att demonstrera fel hos huvudmetoden. Äfven enligt reduktionsmetoden bli här A, B, C, D, E, F, O och P valda. Samma resultat vinnes med udskydelsesregeln.

Öfverskådligare framträder reduktionens öriktighet i följande exempel, hvilket kan betraktas som prototyp för fall af för stark reduktion.

I.	II.	III.
12	12	7
A	A	K
B	C	L
D	E	M

Tre platser skola besättas. Enligt reduktionsregeln erhåller A första platsen. Vid andra tillsättningen äga B, C, D och E hvardera $12\frac{1}{2} = 6$ röster; K, L, M 7 röster, hvarför genom lottning K erhåller andra platsen. Vid tredje tillsättningen ha B, C, D, E 6 röster; L, M $7\frac{1}{2} = 3,5$ röster, hvarför B erhåller den tredje och sista platsen.

De tvänne första listorna, som tillsammans äga mer än *tre* gånger så stark röststyrka som den tredje listan, erhålla inalles endast *två* platser. Eller, om vi använda det proportionella beräkningssätt, som ligger till grund för rangordningsregeln: för att ett parti skall erhålla tre platser innan något annat parti blifvit representeradt, bör det disponera öfver mer än $\frac{3}{4}$ af valkretsens samliga rösttal. Detta senare är $12 + 12 + 7 = 31$; $\frac{3}{4}$ här af är 23,25. De två första listorna med sina 24 röster äga sålunda mer än $\frac{3}{4}$ af hela rösttalet.

Hvarför ha dessa listor likväl endast kunnat insätta A och B? Detta beror synbarligen därpå, att A räknas såsom två representanter och icke såsom en. Om de två listorna verkligen hade insatt hvar sin representant, skulle deras röststyrka ha reducerats på fullkomligt samma sätt.

Ty antag dessa listor:

I.	II.	III.
12	12	7
A	B	K
C	D	

Då skulle enligt reduktionsregeln C:s röststyrka efter A:s och B:s tillsättning beräknas till $12/2 = 6$ röster, likaledes B:s röststyrka till 6 röster, men i detta fall med all rätt, eftersom verkligen båda listorna besatt hvar sin plats.

Skulle på grund af dessa listor t. ex. C bli vald före K, då borde äfven D, som äger en fullkomligt lika ställning blifva det. Men detta fordrar att det större partiet med kandidaterna A, B, C, D äger mer än 4 ggr så stor röststyrka som det mindre partiet. Enär detta ej är fallet, bör alltså K gå före såväl C som D.

På detta sätt får man resonnera i alla liknande fall. Ännu några sådana skola anföras:

	I.	II.	III.
	A	A	K
	B	B	L
	C	D	
1:sta fallet	12	12	7
2:dra »	15	15	7

I första fallet är det tydligt, att rättvisligen A och B skola gå in på de två första platserna. Men bör C erhålla en tredje plats? Om så vore, borde äfven D erhålla en fjärde, enär dess ställning är fullkomligt analog med C:s. Detta skulle dock af samma skäl som i föregående exempel vara orimligt. Man kan sålunda icke begära af en metod, att den skall ge åt C en röststyrka af t. ex. 8, ty då skulle äfven D erhålla 8 i rösttal och såväl C som D gå in före K.

Om åter de bägge första listorna understödas af 15 röster hvar, såsom i andra fallet, har man rätt att fordra, att en metod ger C och D så höga rösttal, att de bägge gå in före K, ty $\frac{15 + 15}{4} = 7,5$ är mer än 7. Men här framträder åter den påpekade felaktigheten hos reduktionsregeln. A och B betraktas som fyra representanter i stället som för två. C:s rösttal blir $15 : 3 = 5$;

D:s likaledes $15:3 = 5$. Detta resulterar i att K erhåller den tredje platsen, hvarefter först den fjärde platsen tillfaller C.

Om vanligheten af dessa felaktigheter i reduktionsregeln kan man få en föreställning, om man betänker att reduktionen utan undantag måste bli fel, så snart flera listor *gemensamt* besatt en plats, enär det då fingeras, att listorna besatt *hvar sin* plats.

Det andra slaget af felresultat utmärkes af att röstkraft besparas genom att ett parti underlåter att understödja sitt starkaste namn med hela röststyrkan. På så sätt kommer den undantagna delen af röststyrkan att oreducerad understödja partiets svagare namn. Principen för dessa fel kan sägas vara, att splittring ger styrka. Nedanstående exempel skall åskådliggöra huru detta kan gå för sig.

Antag, att inom ett parti, som äger att tillsätta tre platser, två fraktioner finnas, en större på 37 och en mindre på 13. Om den större fraktionen samlar sig kring en lista, kommer den vid sammanräkning, enligt Thieleska metoden, att erhålla de två första platserna på respektive 37 och $18\frac{1}{2}$ röster; den mindre fraktionen åter erhåller den tredje platsen på sina 13 röster mot $12\frac{1}{2}$. Samma resultat hade erhållits med användande af de nuvarande reglerna (rangordningsregeln + reduktionsregeln) eller med den D'Hontska regeln.

Men i stället för att gå fram på en lista fördelar sig den större fraktionen af slug beräkning på 5 listor, så att ställningen blir denna:

I.	II.	III.	IV.	V.	VI.
1	9	9	9	9	13
A	A	A	B	C	K
	B	C			L
					M

Vid första tillsättningen erhåller A platsen på $1 + 9 + 9 = 19$ röster. Vid andra tillsättningen gälla listorna II och III med hvardera $9:2 = 4\frac{1}{2}$ röster. B och C bli då likställda med $4\frac{1}{2} + 9 = 13\frac{1}{2}$ röster hvar. Lotten får nu afgöra hvem af dem som skall erhålla andra platsen; antag att detta blir B. Vid tredje tillsättningen har C alltjämt $13\frac{1}{2}$ röster och erhåller den tredje platsen mot K:s 13.

Uppdelningen på fem listor har sålunda åt den större fraktionen inhöstat en plats mer än den fått, om den samlat sig kring en lista.

Man kan äfven bedöma valutgången ur synpunkten af den sjette listans numeriska rätt till en af platserna. Vi måste då först uppställa frågan: huru stor del af ett partis röstetal behöfver en lista äga för att ha rätt till en plats? Denna fråga besvaras i enlighet med den af schweizaren prof. Hagenbach-Bischoff uppställda valkvotsteorien på följande sätt: Om partiet äger att tillsätta 1 plats, fordras för besättande af denna plats mer än hälften af partiets samlade röstetal; om partiet äger tillsätta 2 platser, fordras för besättande af en plats mer än $\frac{1}{3}$ af partiets röstetal; äger partiet att besätta 3 platser fordras mer än $\frac{1}{4}$ af partiets röstetal o. s. v.

I det föreliggande fallet ägde partiet 3 platser att besätta. För att den sjette listan, enligt ofvanstående, skall ha numerisk rätt till en plats bör den understödjas af mer än $\frac{1}{4}$ af partiets samlade röstetal. Detta senare är 50 och $\frac{1}{4}$ häraf är $12\frac{1}{2}$. Den sjette listan bör sålunda för att få besätta en af de tre platserna äga mer än $12\frac{1}{2}$ röster, hvilket också är fallet, då ju dess röstetal var 13. Denna den sjette listans bevisliga rätt till den tredje platsen tillgodoses icke af den Thieleska metoden.

En dylik uppdelning med ty åtföljande vinst torde icke kunna företagas, när platserna blott äro två. Men äro de 4, 5, 6, 7 etc., kan den med framgång ske. Metoden vid dessa uppdelningar är den, att det starkaste namnet tilldelas nätt och jämnt så stor röststyrka, att det kan insättas på första platsen. Härigenom sparas nämligen största möjliga röststyrka till följande tillsättningar.

Att afsiktligt utföra sådana uppdelningar är ju endast möjligt, när ställningen på förhand låter sig fullt öfverblicka. Men detta är just fallet vid val till riksdagens F. K.

* * *

*

De synpunkter, ur hvilka en proportionell metod kan bedömas, torde vara följande trenne: 1:o Metodens förmåga att på ett proportionellt sätt fördela platser mellan olika listor, 2:o metodens

ställning till rangordningsproblemet, med andra ord dess större eller mindre fallenhet för dekapitering, 3:o dess förmåga att sammanhålla beslättrade listor och för dessas vidkommande förhindra de ogynnsamma följderna af röstspliftring. Dessa synpunkter kunna sinsemellan sägas ha betydelse i nu nämnd ordning.

I de bägge första hänseendena måste de Thieleska metoderna såsom förut uppvisats, betecknas såsom synnerligen undermåliga. Någon rangordning namnen emellan är icke stadgad, och den proportionella fördelningen lider af de mest betänkliga fel. Däremot synas metoderna äga förmågan att motverka följder af röstspliftring, då ju gemensamma namn kunna sammanräknas utan att hänsyn behöfver tagas till någon rangordning. Men äfven denna fördel kan bli skäligen illusorisk, så snart valmännen lärt sig att för undvikande af dekapitering endast upptaga sina specialönskingar på valsedeln. I samma mån, som härigenom faran för dekapitering minskas, ökas faran för förluster genom röstspliftring.

Om voteringspropositionen vid gemensam votering.

Af

Docenten P. O. Gränström.

De ständiga utskottens åliggande att taga befattning med skiljaktiga beslut är i allmänhet uttömdt i och med afgifvande af förslag till sammanjämkning. Går förslaget under på sin väg utför de parlamentariska forsarna, så har den fråga, som det skulle föra i hamn, för den gången försvunnit, och utskottet kan två sina händer.

I vissa fall sträcker sig emellertid vårdarkallet en smula längre. Gäller det nämligen en fråga, som faller inom ramen af RO § 65 och kamrarna icke kunna enas om ett beslut, så har vederbörande utskott äfvenledes att biträda vid den »slutliga jämkning», hvilken enligt gamla RO fullgjordes medelst förstärkt utskott men som nu sker genom gemensam omröstning — det är dess sak att inkomma med förslag till voteringsproposition¹ för sådan omröstning.

Ursprungligen funnos inga direkta bestämmelser om en sådan utskottets plikt. Under ståndstiden blef det emellertid praxis, att vederbörande utskott föreslog arrangemanget för omröstningen, och så fortgick man i de gamla gängorna äfven efter den nya regimens inträde — vid riksdagen 1867 afgåfvo utskotten förslag till vtpr utan någon som helst anmodan därom från kamrarnas sida. I ståndsriksdagen synes man ha betraktat åtgärden såsom en gifven följd af utskottens allmänna sammmanjämkningsfunktion enligt

---

¹ I det följande = vtpr.

RO 1810 § 73. Exempel finnas ock på att stånd ålagt utskott att uppgöra vtpr eller t. o. m. viss sådan¹.

Huru man nu än vid den första riksdagen efter den nya ordningen kan ha betraktat saken, så finnes emellertid ingenstädes någon antydning om att icke kamrarna från vederbörande utskott förväntade förslag till vtpr i alla frågor, som skulle afgöras enligt RO § 65. I ett fall föreligger ett formligt beslut, hvarigenom FK »förståndigar» ett utskott att inkomma med förslag till vtpr².

Det dröjde heller icke länge, förrän den från ståndstiden uppehvarade praxis fastslogs genom uttrycklig lagbestämmelse. »Reglementariska föreskrifter för riksdagen» af den 8 april 1868 innehålla i § 11 om sättet för den gemensamma voteringsverkställande bl. a. följande:

»Då i fråga, hvarom uti RO § 65 förmåles, kamrarna fattat stridiga beslut och dessa ej på vederbörande utskotts förslag blifvit sammanjämkade, åligger det utskottet att uppsätta förslag till voteringsproposition för den omröstning, som enligt nämnda § skall för frågans afgörande i kamrarna äga rum».

Enligt RYDIN innebär denna föreskrift först och främst, att *utskottet profvar*, huruvida den föreliggande tvistefrågan skall anses förfallen eller blifva föremål för gemensam votering; däremot lämnar den obesvaradt, huru förfaras skall i den händelse, att utskottet anser frågan förfallen och sålunda icke uppgör förslag till vtpr. RYDIN menar, att det »ej heller är i allmänhet något utskott genom något grundlagsbud ålagt att för kamrarna tillkännagifva, att en fråga, som af detsamma blifvit handlagd, skall anses förfallen. Hvardera kammaren erhåller underrättelse den ene om den andres beslut genom utdrag ur protokollet, och om ej bådas beslut äro till alla delar enahanda, anses frågan förfallen. Uteblifvet yttrande af ett utskott i en fråga, hvari kamrarna stannat i olika beslut, innebär därför detsamma som att utskottet ansett frågan förfallen»³.

---

¹ Hvad grundlagsfrågor beträffar, så var KU, såsom ensam innehafvare af riksdagens initiativrätt, den enda myndighet, som ägde att uppsätta vtpr, enär ju annars förslag skulle ha kunnat blifva hvilande, hvilka icke en gång varit före i KU, än mindre utgått därifrån.

² FK III, 60.

³ Svenska riksdagen II: 2 s. 348 ff.

Fullt giltigt kan detta resonemang endast vara i afseende å den situation, då kamrarna icke »efter den behandling ofvan är nämnd» (RO § 63 mom. 4) blifvit om ett beslut ense i fråga, som behandlats af gemensamt utskott — alltså när kamrarna stannat i olika definitiva beslut om sammanjämningsförslag i lagfråga; ty endast då är frågan utan vidare förfallen.

Uteblifvet yttrande af gemensamt utskott öfver olika beslut betyder visserligen äfven i andra fall, att utskottet ansett frågan förfallen. Men det kan då frågas: huru länge skola kamrarna vänta på eventuellt sammanjämningsförslag från utskottet, innan de kunna konstatera, att utskottet genom uteblifvet yttrande burit vittne om att frågan bör förfalla, samt besluta att finna sig däruti? Ty märkas må, att det i sista hand är kamrarna, som afgöra, om en fråga är förfallen eller icke. Är utskottet skyldigt att söka sammanjämka de olika besluten och med förslag därom inkomma, så måste det vara förpliktadt, att när det finner sig ur stånd till frambringande af ett positivt förslag, lämna riksdagen meddelande äfven härom — »negativt sammanjämningsförslag» eller förslag, att ärendet må förfalla — för att om kamrarna ha en annan mening om sammanjämningsmöjligheterna, återremiss må kunna ske och nytt försök göras enligt af kamrarna påpekade synpunkter¹.

På samma sätt och med samma fog kan ur Regl. föreskr. § 11 deduceras motsvarande skyldighet beträffande sådana frågor, hvilka under vissa förhållanden kunna bli föremål för gemensam votering och som vederbörande utskott har att ur den synpunkten underkasta pröfning. *Utskottet* måste anses *förpliktadt att afgifva yttrande* äfven i den händelsen, att det betraktar frågan, såsom icke hänförlig till de i RO § 65 omnämnda ärenden, förfallen, på det att kamrarna, om de anse gemensam votering böra äga rum, må sättas i tillfälle att förständiga utskottet inkomma med förslag till vtpr.

Denna slutledning anser RYDIN klar, under det att han ej närmare undersöker den förstnämnda parallellfrågan. Uppenbart är, att den enä saken icke är klarare än den andra men båda två

¹ Jfr P. O. GRÄNSTRÖM, Om formerna för behandling af skiljaktiga beslut, s. 163 ff.

alldeles lika klara -- korollarier ur respektive lagrum. De äro båda äfvenledes lika bestyrkta af den parlamentariska praxis.

Det faller af sig själf, att utskotts skyldighet att göra anmälan här sträcker sig ett stycke längre än vid skiljaktiga beslut i rena lagfrågor, nämligen äfven till situationen efter det ett i frågan uppgjort sammanjämningsförslag förkastats, under det att om i lagfrågor kamrarna icke efter den behandling, som i RO § 63 mom. 2 är nämnd, blifva om ett beslut ense, utskottet icke vidare behöfver afgifva något yttrande¹.

Högst sällan har ett utskott uraktlåtitt att ställa sin åsikt om en finansfrågas förfallande under kamrarnas pröfning. Endast SU har någon gång tillåtitt sig det öfvergreppet på kamrarnas beslutanderätt, att det själfv dömt en fråga förfallen utan att göra sig officiellt förvissadt om att kamrarna icke ansett gemensam votering böra ske.

Vid riksdagen 1875 gaf en sådan händelse upphof till en diskussion, hvilken på samma gång den visar, att man ingalunda betraktade förevarande formfråga som en bagatell, äfven ur interiörsynpunkt har sitt intresse. Öfver ett förslag om sträckningen af en förut beslutad järnbana hade FK fattat visst positivt beslut samt bemyndigat K. Maj:t att använda, såsom lämpligt kunde synas, medel ur ett redan beviljad järnvägsanslag; AK hade däremot förkastat förslaget och beslutitt en skrifvelse om förnyad utredning i ämnet. SU, som ansåg dessa kamrarnas beslut vara af den beskaffenhet, att de ej kunde sammanjämkas, aflät förty omedelbart förslag till en underdånig skrifvelse, innehållande anmälan, »att i följd af kamrarnas olika beslut jämlikt 63 § RO frågan för denna riksdag förfallit». Utskottet hade sålunda utan memorial till kamrarna om att det ansåg frågan förfallen uppsatt förslag till skrifvelse i enlighet med sin åsikt.

Redan vid det yrkande på bordläggning af förslaget, som grefvé af UGLAS gjorde i FK — när frågan var tvistig och flera af kammarens utskottsledamöter ansett gemensam votering böra

¹ Däremot pläga utskotten inkomma med anmälan, att frågan förfallit, då kamrarna förkastat en vtpr på den grund, att de icke ansett votering böra ske i det behandlade ärendet.

ske — anmärkte han, att utskottet »förfarit oriktigt, då det satt sig själf till domare och icke hänskjutit frågan till kamrarnas afgörande». Följande dag debatterades saken utförligt. Om utskottets förfarande yttrade excellensen SPARRE bl. a. följande, »såsom en protest».

»Detta skrifvelseförslag är expedieradt hit med vanlig s. k. löpare, d. v. s. den kommer först till FK, och först sedan FK däröfver fattat beslut, skickas den till AK för behandling där, ett sätt som väl icke egentligen kan kallas lagstridigt och som varit begagnadt vid slutet af riksdagarna, då ärendena hafva brådskat men som väl icke överensstämmer med god ordning. I allmänhet borde väl, när utskott fått från kamrarna mottaga protokollsutdrag i någon fråga, där kamrarnas beslut äro af helt olika beskaffenhet, utskottet afgifva ett särskildt memorial med förslag till sammanjämkning, eller om sammanjämkning icke kan ske, till vtpr, där sådant kan komma ifråga, eller eljest en förklaring å utskottets sida, att det anser frågan hafva förfallit. Därigenom få båda kamrarna full rätt att samtidigt, såsom 59 § RO föreskrifver, afgöra frågan, och hvar och en af kamrarnas ledamöter får genom detta memorials tryckning och utdelning före föredragningen i kammaren tillfälle att stadga sitt omdöme i frågan. Helt annat är det, då ärenden skola afgöras efter en s. k. löpare. Den kommer först skriftligen in ensamt till FK. Knappt någon ledamot har tillfälle att höra den eller se den, och om ej frågan begäres på bordet, är den afgjord inom några minuter. Den står ej heller någonsin på föredragningslistan, om ej bordläggning sker. Jag tror i allmänhet, att för ordningens vidmakthållande vid ärendenas afgörande det vore nyttigt, om det icke vidare inträffade, att utskottet afgåfve omedelbart skrifvelseförslag, innan kamrarna fått tillfälle yttra sig om följderna af kamrarnas olika beslut, utan att såsom regel antoges, att utskott afgåfve i dylikt fall särskildt memorial med uppgift, huru utskottet anser frågan vara afgjord, då det sedan finge bero på kamrarnas beslut, hvad som verkligen må vara att vidare åtgöra.» C. F. WÆRN ansåg, att det med hänsyn till grundlagen vore »ett högst betänkligt fel» att icke återmittera förslaget. »Denna fråga är väsentligen olika emot då ett utskott har att göra en sammanjämkning, ty huruvida samman-

jämkning kan ske, beror väl i första rummet på hurudana besluten äro, men det beror också på den som skall göra sammanjämningen. Sammanjämningens möjlighet måste bero af hans omdöme. Man kan icke ålägga ett utskott att göra en sammanjämning, som det anser vara omöjlig, och då frågan om sammanjämning blifvit öfverlämnad, till ett utskott, är därför utskottet i sin goda rätt att säga, att besluten kunna icke sammanjämkas. Men då grundlagen i sina andra paragrafer, som tala om ärendenas afgöranden, icke talar om utskott eller deras åsikter, måste också utskotten öfverlämna till kammaren att fatta beslut, och sådant sker genom ett memorial». CARL EKMAN erkände anmärkningarnas befogenhet men försvarade utskottet med en hänvisning till brådskan och till prejudikat från föregående riksdag¹. Kammaren återremitterade med 40 röster mot 27².

Vid förslagets behandling i AK uttalade SJÖBERG den förhoppningen, att SU »med den erfarenhet, som i denna sak nu redan vunnits», framdeles icke skulle underlåta att iakttaga ett mera korrekt förfaringssätt; och utskottets ordförande POSSE anförde: »Så vidt jag erinrat mig och så vidt de personer, med hvilka jag samrådt, kunnat erinra sig, har det varit coutume inom SU, att då i en sådan fråga, där möjligen gemensam votering kunde äga rum, kamrarna stannat i skiljaktiga beslut, SU i de fall, då frågan vore väckt genom en enskild motion, alltid gjort hemställa till riksdagens kamrar därom, att enär olika beslut blifvit fattade i kamrarna, frågan måtte anses hafva förfallit. Detta har SU gjort därför, att i dessa fall — där frågan väckts genom en enskild motion — någon skrifvelse till K. Maj:t icke ifrågakommer. Men däremot då en fråga blifvit väckt genom en kungl. prop., som alltid måste besvaras genom skrifvelse, har det varit coutume att icke särskildt för kamrarna anmäla, att frågan förfallit, utan endast upptaga ett sådant uttalande i skrifvelsen.» Posse ansåg emellertid det önskligt, att SU för framtiden iakttog samma arbetsordning i båda fallen och alltså afgåfve särskildt memorial

¹ 1874 hade SU i två olika fall handlat på samma sätt som nu utan att någon anmärkning skett; skrif. n:r 38 s. 16, skrif. n:r 39 s. 9. Jfr äfven 1870 SU mem. 31.

² FK III, 46, 1—21.

om att frågan torde anses förfallen; kamrarnas rätt till likställighet häfdades genom ett sådant förfarande. Ingen gjorde ett större nummer af saken än P. A. BERGSTRÖM, som i upprepade anföranden på det skarpaste protesterade mot SU:s egenmäktiga uppträdande. Det tillkomme icke ett utskott att afgöra, hvad som följde af skiljaktiga beslut. Intet annat utskott hade heller förfarit så. Förkastligheten af det använda expeditionssättet visade sig bl. a. däruti, att det icke vore möjligt att få kännedom om de skiljaktiga meningar, som funnits inom utskottet vid behandlingen af frågan. Om SU i vederbörlig ordning afgifvit ett särskildt memorial, så hade de ledamöter, som ogillat pluralitetens uppfattning kunnat anteckna sin reservation; men nu kände man endast berättelsevis, att flera ledamöter i SU icke delade den uppfattningen, att gemensam votering icke borde äga rum. »Af vår historia veta vi, att frihetstidens sekreta utskott icke från början ägde den makt, som det slutligen tillvällade sig. Och här är verkligen fara å färde, att SU, därest motstånd icke möter, tillskansar sig ett välde, som enligt grundlagen icke tillkommer detsamma»¹. LISS OLOF LARSSON omtalade, att han vid föregående riksdagar inom SU förfäktat, att man i dylika fall borde inkomma med särskildt memorial, men blifvit öfverröstad; ansåg det dock nu ej mödan värdt att genom en återremiss gifva utskottet tillrättavisning. Förslaget godkändes med 46 röster mot 34, som afgåfvos för återremiss².

Enär AK sålunda låtit saken passera, inskränkte sig SU till att anmoda FK att fatta beslut (mem. 94), hvilket ägde rum efter några anmärkningar mot den nakna formen af utskottets hemställan³.

¹ Torneringen mellan de respektive ledarna är öfverhufvud mycket liflig — en af de många pikanta och karakteristiska huggskiftena från SU:s stormaktstid.

² AK V 57, 5—29.

³ Därvid framhöll grefve AF UGGLAS, att det alls icke vore behöfligt, att såsom SU i skrivelseförslaget gjort, för K. Maj:t omnämna, att de olika meningarna icke kunnat sammanjämkas och att frågan i följd däraf jämlikt RO § 63 förfallit; hvad K. Maj:t behöfde veta vore, att frågan förfallit. Då man tvistat om, huruvida gemensam votering borde äga rum, vore det ock ur prejudikatsynpunkt olämpligt att angifva det frågan förfallit jämlikt § 63. I enlighet härmed framställt ändringsförslag antogs därpå och expedierades omedelbart till AK, som i samband med föredragning och beslut

I berörda undantagsfall gällde förfarandet en helt fristående fråga, hvadan utskottet naturligen frestats att i stället för att afgifva ett särskildt memorial enkom för tillkännagifvande af sin åsikt låta denna blott framträda i och genom sitt förslag till skrifvelse. Mindre omgång behöfver det bli, när bestämmelser, som ej synas kunna göras till föremål för gemensam votering äro förknippade med olika beslut i rena statsreglerings- eller bevillningsfrågor; utskottet, som då under alla förhållanden skall framlägga förslag till vtpr i hufvudfrågan, kan ju samtidigt i afseende på skiljaktigheterna i öfrigt utlåta sig, att »frågan torde anses förfallen», såsom ock gemenligen ske plägar.

Efter avslutad granskning af hvad utskott har att göra, när dess pröfning af de skiljaktiga besluten ur synpunkten af ifrågasatt gemensam votering utfaller i den riktning, att sådan votering icke bör äga rum utan frågan fasthellre förfalla, i sin helhet eller till vissa delar, öfvergå vi till hufvuduppgiften eller en undersökning af utskottets befogenhet i afseende på *formuleringen* af och *innehållet* i det förslag till vtpr, som utskottet afger, opåmint eller efter förständigande.

För att en gemensam votering skall kunna äga rum, erfordras, att kamrarna blifva ense om hvad som af de respektive besluten skall ingå i de båda alternativ omröstningen gäller; vederbörande utskott har endast att uppgöra förslag därtill, kamrarna själfva besluta i frågan.

Då det i många fall kan vara tvistigt nog, hvarom det rätteligen skall voteras, d. v. s. huru de båda alternativen skola lyda, så har man, såsom förut antydts, redan under ståndstiden ansett det tillhöra utskottens sammanjämningsfunktion att inkomma med förslag till vtpr; och äfven sedan utskotten fått laga skyldighet härvidlag, ha de förslag i anledning af skiljaktiga beslut, som utskott afgifvit i form af vtpr, betraktats såsom ett slags alternativa sammanjämningsförslag till grundval för det riksdagsbeslut, som

---

om läggande till handlingarna af SU:s mem. 94 i anledning af FK:s återremiss frånträdde sitt beslut om skrifvelsens redaktion och antog den lydelse, som FK godkändt. I enlighet med detta prejudikat ha senare skrifvelser i dylika fall affattats. FK III 46, 32—34; AK V 57, 36—37.

skall åstadkommas genom gemensam omröstning. Bestämmelsen i Regl. föreskr. om att vederbörande utskott skall uppsätta förslag till vtpr är ju själf ett tydligt uttryck för den meningen, att det icke är så alldeles gifvet, hvad som i hvarje fall skall ingå i vtpr, och att man kan behöfva biträde af riksdagens förmedlande element för att åstadkomma enighet därom mellan kamrarna¹.

Liksom vid ett vanligt sammanjämningsförslag har utskottet vid uppställande af vtpr att gifva förslaget en form, som kan tillfredsställa båda kamrarna; men under det att utskottet i förra fallet sammanjämkar de olika *meningarna*, har det här att ställa de olika *besluten* emot hvarandra med den jämkning af hvart och ett af dem, som utskottet pröfvar nödig, för tydlighets skull eller för att gemensam votering öfverhufvud skall kunna företagas.

Det blir då fråga om huru långt *utskottets jämkningsrätt* härvidlag kan sträcka sig. Grundlagen säger, att kamrarna skola rösta om »de beslut, hvori hvardera förut stannat»; och RYDIN tolkar detta så, att vederbörande utskott har att vid formuleringen af förslag till vtpr uppställa hvardera kammarens »fullständigt återgifna» beslut, »dock med uteslutande af allt, som ej till frågan nödvändigt hörer utan blifvit satt i ett onaturligt eller tillfälligt samband med den fråga, som enligt RO § 65 skall göras till föremål för gemensam omröstning». Detta är nog så bra sagdt, men det är lättare sagdt än gjordt.

Den viktigaste frågan och den svåraste att i det enskilda fallet behärska är just den, som RYDIN mest berört, nämligen i hvilken mån *stympning* af en kammares beslut genom undertryckande af någon dess del kan anses tillåtlig. Ett kammarbeslut är nog så ofta af den art, att det icke i sin helhet synes kunna grundlagsenligt komma under gemensam votering. Jämlikt dess allmänna plikt enligt RO § 63 mom. 2 och det speciella åliggandet i Regl. föreskr. § 11 blir det då vederbörande utskotts uppgift att undersöka, om icke beslutet kan beskäras i anseende till de obehövliga delarna, så att dessa förfalla och gemensam votering sker om det återstående, eller om beslutets samtliga delar äro med hvar-

¹ De förhandlingar, som föregingo RO:s antagande, lämna ingen ledning i afseende å hithörande detaljer.

andra så organiskt förbundna, att de måste åtföljas i voteringspropositionen.

Det grannliga spörsmålet framträder i synnerhet, då *skrifvelser, hemställanden eller villkor* influerit i en kammares beslut.

Redan vid 1867 års riksdag inträffa ett par fall, som gifva upphof till belysande diskussion. Så hade SU (mem. 67, mom. 9) på grund af skiljaktiga beslut föreslagit följande vtrp angående ett anslag till nya gevär:

Ja-proposition: FK:s beslut — 1,500,000 kr.; nej-proposition: AK:s beslut — 1,000,000 kr., »skolande beslutet härom åtföljas af en underdånig skrifvelse till K. Maj:t, uttryckande den åsikt, att gevärsfabrikationen företrädesvis bör inom landet verkställas och inhemska fabrikanter för sådant ändamål inbjudas till täflan om densamma»¹.

I FK gjorde HENNING HAMILTON gällande, att AK:s skrifvelse-tillägg vore af den natur, att SU bort anse det förfallet. Häremot anförde greffe AF UGGLAS den omständigheten, att AK:s utskottsledamöter på särskild förfrågan svarat, det anslags- och skrifvelsefrågan stode i nära samband och att de strängt höllo på att hela beslutet skulle ingå² i voteringspropositionen. I AK sökte P. A. BERGSTRÖM urgera obehörigheten af skrifvelsens medtagande, enär den icke såsom villkor vore vidhäftad anslagsbeslutet. Å andra sidan häfdade BJÖRCK, att SU:s förfarande vore i öfverensstämmelse med gammal praxis; SU hade under ståndstiden icke ansett sig berättigadt att stryka en vid anslag fäst skrifvelse, då det aldrig med säkerhet kunde utrönas, om icke tillägget utgiort ett förbehåll. Förslaget bifölls i båda kamrarna².

Däremot hade SU (mem. 82) förklarat ett vid FK:s beslut om anslag till nordvästra stambanan fogadt tillägg af en skrifvelse med anhållan om tillsättande af en kommitté för att undersöka trafikförhållandena m. m. utgöra en från anslagsbeslutet skild del, som ej kunde upptagas i voteringspropositionen. Häröfver besvärades sig C. F. WÆRN — såväl i SU som i FK — och vann understöd af bl. a. RYDIN. Det vore ur konstitutionell synpunkt vådligt, om ett utskott tillåtes att stympa, afklippa eller på annat sätt förändra

¹ Som ja-proposition brukar uppsättas det beslut, som helt eller mest stämmer in med vederbörande utskottsförslag — en sak hvarom föröfrigt aldrig stått någon strid eller diskussion.

² FK III 242; AK III 468.

»de olika beslut, hvori hvardera kammaren förut stannat»; utskott ägde ingen rätt till kritik öfver dessa beslut, som de hade att hämta ur protokollsutdragen och icke ur sina egna resonemanger. Enligt den gamla RO var det *ärendet*, som underkastades votering, efter den nya vore det *besluten*. Till utskottets försvar uppträdde bl. a. ingen mindre än LOUIS DE GEER. Blott användningen af medlen men ej skrifvelsen stode i verkligt sammanhang med anslagsfrågan; det gällde här två själfständiga frågor, af hvilka den ena fölle under K. Maj:ts beslutanderätt; att båda afgjorts under ett klubbslag betydde i saken intet. Erinrade om att den gemensamma voteringen vore ett undantag från regeln och därför borde hållas inom snäfva gränser. I AK framhöll POSSE, att skrifvelsen måste kapas, när den icke stode i omedelbart och nödvändigt samband med anslagsfrågan¹.

Härmed hade kamrarna lämnat ett prejudikat på att utskott vid uppsättande af vtpr äger utföra det negativa sammanjämningsarbete, som består uti att amputera bort från de respektive besluten sådant, som jämlikt RO § 63 bör förfalla. Teoretiskt kan, såsom ofvan påvisats, utskotts rätt att beskära de beslut, som äro nog förvuxna att icke kunna komma igenom den gemensamma voteringens nålsöga, göras gällande såsom ett korollarium af RO § 63 och Regl. föresk. § 11; och vi kunna tillägga i anledning af C. F. WÆRNS resonemang, att man icke får lämna ur sikte, att utskottets förfarande blott utmynnar i ett förslag, som ju är underkastadt kamrarnas vederbörliga justering; riksdagen har sin rätt och makt obetagen att genom återremiss återföra utskottet inom de gränser, det i det enskilda fallet kan anses ha öfverskridit. Inför den WÆRNSKA ståndpunkten måste man fråga sig, hvad det skall tjäna till att låta utskottet uppsätta förslag till vtpr, om det icke får underkasta kammarbesluten granskning och yttra sin mening om hvad som enligt RO § 63 bör förfalla och hvad jämlikt § 65 kan komma med i voteringspropositionen.

De nyss anförda precedensfallen torde vara fullt representativa för uppfattningen inom riksdagen i förevarande fråga. De bilda utgångspunkten för en praxis, som på det hela opåtaladt ut-

¹ FK IV 226—37; AK IV 422.

bildat sig till utskottens favör. Det har för dessa gällt att i hvarje särskildt fall af komplicerade finansbeslut undersöka, huruvida de till penningfrågorna anknutna skrivelserna, uttalandena o. s. v. varit att anse såsom vid hufvudfrågorna fästa *villkor* eller utgjort i lösare samband därmed förknippade *petitioner*. Om det senare varit händelsen, har utskottet vid voteringsförslagets uppgörande lämnat dem åsido att förfalla; då de varit af det förra slaget, har utskottet låtit dem ingå i voteringspropositionen, såvida det icke gällt villkor, som ej stått i *organiskt* sammanhang med hufvudfrågan, under hvilka omständigheter utskottet i allmänhet anmält hela frågan förfallen¹. Och kamrarna, som i mån af föreställningarnas klarnande på denna punkt lärt sig att formulera villkorsbestämmelserna så, att tvifvel ej kunnat uppstå om att de uppställts just som villkor, ha i allmänhet varit eniga med vederhörande utskottsmajoritet².

En och annan gång har dock frågan äfven i det följande varit föremål för större meningsutbyte, icke så mycket i afseende å utskotts rätt i och för sig att stympa beslut som fastmera angående huruvida omtvistade beslutsdel vore att anse som ett villkor eller ej. Så hade vid 1868 års riksdag SU ansett sig kunna såsom oskiljaktigt från hufvudfrågan i förslaget till vtpr upptaga ett beslut af AK om skrifvelse, innefattande viss anhållan hos K. Maj:t (mem. 44 mom. 4).

Häremot opponerade sig i FK vice talmannen O. I. FÅHRÆUS, som ansåg, att då detta senare beslut icke utgjorde något villkor för anslagets beviljande utan vore en fristående sak, hvilken helt och hållet hade karaktären af ett önskemål och således icke kunde bli föremål för gemensam votering, frågan härom bort anses förfallen; yrkade strykning af denna del i voteringsproportionen såsom stridande mot praxis och RO § 65. Grefve AF UGGLAS häfdade däremot skrivelstens organiska samband med anslagsfrågan, ett strykande skulle ge en annan mening, än den som låge i AK:s beslut; det kunde icke vara tillåtet för en kammare att förändra, hvad den andra beslutit. C. F. WAERN framhöll, att enligt grund-

¹ Så 1890 Särsk. utsk. mem. 4. Jfr GRÄNSTRÖM, a. a. s. 189 ff.

² Jfr R. TÖRNEBLADH, Anteckningar om praxis vid gemensamma voteringar inom riksdagens kamrar, Statsv. Tidskr. 1897 s. 86.

lagen skulle gemensam votering ske »i fråga om statsutgifter»; hela grundlagstolkningen låge i det lilla ordet »i»; hade ett beslut, lika mycket hurudant det i och för sig själfvt vore beskaffadt, fattats »i» en fråga om statsutgifter, så borde votering ske, men om beslutet endast fattats jämte, bredvid eller liktidigt med afgörandet af sådana frågor och icke »i» frågan, så borde, hur skickligt än beslutet kunde vara med frågan sammanväfdt, votering icke äga rum. Kammaren godkände med 68 röster mot 27, som afgåfvos för omedelbar ändring¹.

AK biföll voteringspropositionen med 86 röster mot 59 efter en debatt, hvarunder Posse erkände, att han »först efteråt» kommit till klarhet i frågan; han insåg nu, att skrifvelsen nödvändigt måste strykas; och vice talmannen MANNERSKANTZ upplyste, att Talm.-konf. varit så godt som enhällig uti att skrifvelsen med hänsyn till grundlag och praxis borde utgå ur voteringspropositionen. Däremot gjorde BJÖRCK, understödd af HIERTA, gällande, att »hvardera kammarens beslut i hela dess vidd, vare sig att däri innefattas beslut om en skrifvelse eller något annat skall ingå i voteringen», och att skrifvelsen stode i organiskt samband med anslagsfrågan.

Talmannen — A. N. SUNDBERG — förklarade, att enär skrifvelsen icke till anslagsfrågan vore ställd i något sådant förhållande af villkor eller förbehåll, att densamma kunde från anslagets beviljande anses oskiljaktig, betänkligheter visserligen uppstått hos honom men att han icke ansåge sig böra vägra proposition på utskottets förslag, då vederbörande grundlagsmoment jämväl lämnade rum för den tolkning utskottet tillämpat².

Hvad i öfrigt innehållet i en vtpr angår, så är det tydligt, att utskott icke får vare sig i sammanjämningsändamål eller annat syfte företaga *reella ändringar* uti eller tillägg till kammarbesluten. Vid behandlingen af ett memorial med förslag till voteringspropositioner under riksdagen 1867 (SU mem. 82) vägrade FK:s tal-

¹ FK II 518—25.

² AK III 48—52. Här segrade alltså en annan mening än den vanliga. Fallet tillhör undantagen och inträffade ju på en tid, då praxis ännu var vacklande. Jfr. 1873 SU mem. 30, FK II 67—69; 1874 SU mem. 59, FK II 177—78; 1874 SU mem. 94; 1891 SU mem. 52; 1888 BevU mem. 7, FK II 20: 4—8.

man — LAGERBIELKE — att framställa proposition å bifall till förslagen, »emedan utskottet icke uppställt voteringspropositionerna i öfverensstämmelse med FK:s i ämnet fattade beslut utan gifvit åt de föreslagna voteringspropositionerna en annan mening, än samma beslut innehöllo»¹.

I en vtpr vid 1868 års riksdag angående ett endast af FK beviljadt anslag inryckte SU (mem. 44, mom. 8), att anslaget skulle uppföras på extra stat, med den motiveringen, att FK:s beslut »otvifvelaktigt» afsåge detta. Kammarens vice talman anmärkte häremot, att kamrarnas beslut måste ordagrant upptagas, och om ett utskott funne någon jämkning behöflig i ordalagen, så kunde sådan icke ske på annat sätt än underställningsvis för kammarens egen pröfning efter de principer, som äro gällande för sammanjämkningsförslag i allmänhet. Och på medgifvande af anmärkningens befogenhet och upplysning om att oformligheten begåtts för att spara tid, erinrade HENNING HAMILTON om att utskottets förfarande icke vore så alldeles oskyldigt; ty om utskottet uppfattat saken olika med kammaren, så hade det kunnat hända, att AK bifallit voteringspropositionen och FK sedermera afslagit den, hvarigenom man råkat i svårigheter; SU hade satt AK i tillfälle att tolka, hvad FK beslutat; det hade bort underställa FK sin tolkning af beslutet eller ock blott att säga, att under förutsättning, att FK gillar den tolkning utskottet gjort, föreslås bifogade vtpr. Kammaren godkände, liksom sedermera AK, hvilken i afvaktan på FK:s beslut uppskjutit afgörandet².

Inkorrekt förfarande af liknande art föranledde 1873 dubbelsidig återremiss af en vtpr från SU. AK hade nedsatt ett anslag, FK beslutit dess bibehållande oförminskadt jämte viss skrifvelse-hemställan rörande ämnet. SU (mem. 30, mom. 2) uppsatte förslag till votering mellan nedsättning och hemställan. I FK yrkade excellensen SPARRE återremiss af detta förslag »enligt inom Talm.-konf. träffad öfverensskommelse», enär FK:s beslut ej fullständigt upptagits i voteringspropositionen, hvaremot BECK-FRUS sökte uppvisa, att hela FK:s beslut om än mindre tydligt funnes däruti. I AK yttrade CARL IFVARSSON, att voteringspropositionen »genom

¹ Ändring företogs omedelbart; FK IV 237, AK IV 424.

² FK II 525—27. Jfr 1878 SU mem. 43; 1882 SU mem. 26.

förbiseende» blifvit ofullständig, FK:s beslut om bibehållandet af anslaget oförändradt måste intagas däri ¹. Rättelse skedde i enlighet med kamrarnas önskan genom nytt memorial (n:r 40).

I *tolkningsfrågan* förekom vid samma riksdag ännu ett meningsutbyte. I mem. 29 (mom. 10) hade SU förmålt, att det »ansett sig kunna antaga, att AK:s beslut afsett att . . . och under sådant antagande» uppsatt vidfogade vtpr. Kamrarna biföllo, AK utan anmärkning, men i FK yrkade C. G. MÖRNER återremiss, med den motivering, att utskottet ej hade rätt att tolka någon kammares beslut och efter skedd tolkning uppställa vtpr; det hade i stället bort förfråga sig hos kammaren om hvad den menade. Friherre AF UGGLAS ansåg, att endast medkammaren själf ägde att afgöra, huruvida utskottet tolkat riktigt; yrkade att FK skulle godkänna förslaget under förutsättning, att AK godkände utskottets tolkning. Grefve AF UGGLAS framhöll, att en förfrågan vore en form för meddelande mellan utskott och kammare, som man förut icke känt till; i och med det utskottet framställde förslag till vtpr, underställde det AK, huruvida dess uppfattning vore riktig ².

Lika strängt som riksdagen afvisar reella förändringar af kammarbesluten eller andra än underställningsvis gjorda tolkningar, lika noga är den i afseende på själfva formuleringen af en vtpr. Besluten måste ordagrant återgifvas, och om någon redaktionell jämkning synts utskottet vara af nöden, bör det anmäla, att sådan skett och att voteringspropositionen framställes under förutsättning af vederbörande kammares godkännande ³.

I nära samband med frågan om hvad utskotten ha att iakttaga beträffande en voteringspropositions yttre form, stå ett par andra spörsmål inom omröstningstekniken, nämligen huruvida ett utskott kan uppdelat ett beslut på två eller flera voteringspropositioner, och om beslut, fattade i olika punkter, kunna sammanslås i en enda vtpr.

Hvad *delning* beträffar, så uppstår fråga om lämpligheten häraf, när den ena kammaren sönderdelat ett föredraget ärende, medan den andra beslutat om det såsom ett helt. RYDIN säger,

¹ FK II 67—69 AK II 448—49.

² FK II. 65—67.

³ Se 1873 SU mem. 74; 1888 BevU mem. 7.

att under sådana förhållanden bör vid voteringspropositionens uppgörande »tagas till ledning den kammares beslut, som sönderdelat frågan».

Det är emellertid sällsynt, att utskott företagit sådan delning vid uppsättande af vtpr. Vid 1873 års riksdag uttalades den uppfattningen i AK af SJÖBERG, att utskott aldrig borde få sig medgifven någon den ringaste rätt att »klyfva eller dela på ett beslut», äfven om propositionen därigenom kunde så uppställas, att någon fördel vunnes; vore ett fel begånget i kammaren, kunde det ej rättas af vederbörande utskott¹.

Å andra sidan återremmitterades vid riksdagen 1877 tvenne förslag till vtpr, hvarefter utskottet uppdelade hvardera propositionen i två. I kamrarna hade föredragningen skett så, att FK antagit det hela under ett klubbslag men AK fattat beslut om hvart och ett af ärendets olika moment. Då sålunda den ena kammaren särdelat frågan, fanns det ju skäl nog för uppställande af två voteringspropositioner. I kamrarna anfördes, att med utskottets vtpr en röstande kunde blifva tvungen att mot sin vilja bifalla eller afslå det hela, oaktadt han kanske önskade rösta ja till den ena och nej till den andra delen².

I hjärt motsats till förutnämnda af RYDIN företrädda åsikt står SU:s af båda kamrarna gillade förfarande vid riksdagen 1871. Utskottet hade uppgjort en vtpr (mem. 79), hvori det ställt ett i flera punkter specificeradt beslut af FK mot ett beslut af AK; och i FK urgerades nödvändigheten härutaf på den grund, att AK beslutat en bloc, en mening, hvarom det upplystes att äfven Talm.-konf. var enhällig.

Flera talare yrkade emellertid återremiss, och friherre AF UGGLAS, som reserverat sig till förmån för sammanjämkning, framhåfde det oegentliga uti att FK:s på olika tider fattade beslut ställts emot AK:s blockbeslut; det hade kunnat undvikas, om AK:s upp-

---

¹ Kammaren godkände vid detta tillfälle en vtpr, som var så affattad, att den oformligheten skulle kunna inträffa, att en hemställen blefve af riksdagen afslagen, änskönt den först till en del antagits af båda kamrarna. Felet bestod däri, att en reservation blifvit ställd endast emot punkt 2 af SU:s mem: 69, ehuru den jämväl rörde punkt 3, så att den senare i viss mån kom att sväfvä i luften. Jfr 1908 SU mem. 148 mom. 4; AK V: 66: 80—81.

² FK I 16: 2—8; AK II: 25: 26—31; SU mem. 40 och 41.

märksamhet blifvit fästad på, att det till följd däraf, att FK fattat särskilda detaljbeslut, vore lämpligt att få sätta dessa särskilda beslut emot de olika delarna af AK:s beslut och att således AK måtte medgifva dels en jämkning af sitt beslut, dels att afgörandet af en del af beslutet uppsköttes till en senare votering; men AK:s utskottsledamöter hade ansett, att AK ej skulle komma att frångå sitt en gång fattade beslut ¹.

Vi ha alltså funnit, att när blott den ena kammaren »sönderdelat frågan», utskottet *vanligen* sammanfört delarna i en enda vtpr.

Hvad i öfrigt spörsmålet om *sammanslagning* angår, så finns det rätt många exempel på att utskott, ifall båda kamrarna sönderdelat frågan, i en gemensam vtpr sammanbragt flera likartade eller inbördes mer eller mindre samhöriga beslut. Vid 1870 års riksdag ihopställde sålunda SU (mem. 31) icke mindre än fem särskilda beslutspunkter i samma vtpr. I FK yrkade i anledning häraf C. G. MÖRNER återremiss, enär förfarandet vore grundlagsvidrigt; och NORDSTRÖM fann det olämpligt, enär man mycket väl kunde vilja rösta ja i en punkt och nej i en annan. Grefve AF UGGLAS försvarade utskottet med att uppställningen nödvändiggjorts däraf, att beslut fattats i den ena kammaren, som ej hade direkt motsvarighet i den andra — man kunde icke emot ett beslut af en kammare sätta upp en tanke af medkammaren. Dessutom påpekades, att punkterna stodo i så nära samband, att en votering om hvar och en särskildt skulle leda till orimligheter. Kamrarna biföllo förslaget ².

År 1888 sammanförde BevU (mem. 14) efter dubbelsidig återremiss trenne beslutspunkter i samma vtpr.

Å andra sidan ogillade AK 1895, att BevU. (mem. 9) sammanslagit tvenne punkter i en vtpr, fastän de behandlats hvar för sig; och i FK 1897 anmärkte LEMAN på att SU föreslagit att i samma votering afgöra tvenne pensionsfrågor, hvarvid LUNDBERG

¹ FK. IV 3—9.

² Två ledamöter i FK reserverade sig; FK II 335—39. Jfr 1874 SU mem. 61, hvarvid MANNERSKANTZ anmärkte, att SU negligerat FK:s genom återremiss af mem. 49 uttryckta önskan om delning. Jfr äfven 1886 SU mem. 32.

upplyste, att utskottet hämtat anledning därtill af att K. Maj:t i sitt äskande sammanfört båda pensionerna ¹.

I fråga om punkter, som äga samband med hvarandra, kan det ofta hända, att de vid behandlingen af utskott eller kammare hopbundits på ett sätt, som gör ett samtidigt uppställande af vtpr öfver dem alla ur formell synpunkt besynnerligt, att icke säga orimligt.² Hvad som emellertid kräfvcs vid utskottens åtgärder i anledning af skiljaktiga finansbeslut, är, att såväl beslutandefrihet som konsekvens i besluten möjliggöres, och detta är icke alltid så lätt att åstadkomma i dylika invecklade beslutskomplex.

För vinnande af nämnda ändamål har utskottet anlitat olika utvägar. En sådan är, att medan vtpr framlägges i en punkt, *låta* afgörandet af en annan, på den gemensamma voteringens utfall i den förra *beroende, punkt hvila*, ett förfarande, som icke så sällan kommit till användning. Till åskådliggörande af proceduren må anföras ett exempel från 1878. FK hade bifallit:

1:o hemställan om ett ordinarie anslag på 25,000 kr. för inrättande af en för armén och flottan gemensam artilleribyrå,

2:o hemställan att vid bifall till föregående riksdagen måtte nedsätta anslaget till artilleristaben med 4,400 kr.

AK hade afslagit båda punkterna. SU (mem. 34) uppställde nu vtpr angående den första punkten, men i fråga om den andra anmälde det följande:

»Denna fråga synes utskottet vara i den mån beroende af utgången af den i nästföregående punkt föreslagna omröstning, att densamma lämpligast bör först efter det berörda omröstning ägt rum till afgörande företagas; och kommer alltså utskottet framdeles att i afseende därå afgifva särskildt utlåtande.»³

Vanligen har den kammare, som i dylika fall förkastat hufvudförslaget, återremitterat den däraf beroende sekundära framställningen. Så t. ex. 1877 ifråga om en serie projekterade tullnedsättningar, som af BevU tillstyrkts i förening med förslag, att

¹ SU mem. 54; FK II 23:55. Jfr äfven 1908 SU mem. 60 mom. 1 och 1909 SU mem. 80 mom. 2.

² Se SU 1873 mem. 58, 72 och 99.

³ Bifölls utan anmärkning. Liknande 1893 BevU mem 12, 1902 BevU mem. 31, 1908 SU mem. 83.

de nya bestämmelserna skulle träda i kraft redan under löpande året. FK hade bifallit och AK, som afslagit nedsättningarna, återremitterat den senare frågan. I mem. 12 framlade BevU. förslag till voteringspropositioner i fråga om tullsatserna och yttrade i samband därmed om den återremitterade saken:

»Efter det utgången af kamrarnas gemensamma omröstningar angående de i det föregående af detta memorial afhandlade frågor blifvit känd, kommer utskottet att i anledning af förenämnda återremiss afgifva den framställning, därtill förhållandena föranleda»¹.

Vanligare är ett annat sätt att gå till väga, nämligen att utskottet uttryckligen i samband med förslag till vtpr hemställer, att bifall, respektive afslag, skall medföra den ena eller andra konsekvensen i afseende å en samhörig punkt såsom ett *korollarium*. Att förfara på detta sätt ligger nära till hands, framför allt då rena redaktionsfrågor äro beroende af den olika utgången af en gemensam votering i hufvudsaken² eller när med ett anslags beviljande är förknippadt bifall till ett följande moment angående vissa specifikationer, som äro direkt afhängiga af anslagets godkännande såsom sin enda förutsättning. I dylika liksom i alla andra fall, där de båda kammarbesluten äro så beskaffade, att en röstning i viss riktning i hufvudmomentet nödvändigtvis måste medföra samma röstning i afseende på frågans öfriga delar, pläga utskotten såsom en gifven sak hemställa, att om voteringen utfaller i enlighet med ja-propositionen, bifall till därmed förknippadt kammarbeslut i bifrågan må anses vara för handen, och att om riksdagens beslut sammanfaller med nej-propositionen, viss annan angifven följd skall anses ha inträdt³.

Liknande är förhållandet, när 1878 års SU (mem. 35) hemställer, att riksdagen må »*bemyndiga*» utskottet att i vederbörande skrifvelse till K. Maj:t såsom förhöjning i anslaget till »*landtmäteristaten*» införa det belopp, som af riksdagens beslut angående ny aflöningsstat för landtmäteristyrelsen betingas. Förhöjningen blef en konsekvens af beslutet om den nämnda aflöningsstaten och siffran beroende af utgången af den gemensamma omröstning härom,

¹ Se vidare 1881 BevU mem. 7; 1887 B SU mem. 28; 1902 SU mem. 63.

² Exempelvis 1868 BevU mem. 17.

³ En mängd sådana fall ha förekommit, se t. ex. 1885 SU mem. 50

hvertill utskottet samtidigt framlade vtpr — alltså en ren bokhållerifråga, hvarom det varit meningslöst att votera ¹.

I andra fall åter, där de olika momenten af finansfrågan icke varit organiskt förbundna, har utskottet formulerat sin hemställan om villkorliga konsekvenser på annat sätt. Ett utmärkt exempel erbjuder BevU (mem. 2) 1886. AK hade beslutat en serie tullsatser på spannmål samt att den nya tulltaxan skulle tillämpas redan under löpande året, FK afslagit alla förslag härom. BevU framlade förslag till voteringspropositioner angående tulltaxan, men vidkommande den senare frågan hemställde det, att för den händelse omröstningarna utfölle i enlighet med nej-propositionerna, hvarigenom förutsättningen för förslaget om ikraftträdandet bortelimineras, detta måtte anses förfallet, men att om däremot flera eller färre af omröstningarna komme att gifva ett motsatt resultat, frågan skulle afgöras genom omröstning enligt *bifogade eventuella vtpr.*

Detta särskilda förslag om eventuell votering betingades helt naturligt däraf, att situationen var sådan, att en kammarledamot mycket väl kunde vilja rösta på ett sätt i den förra frågan och på ett annat i den senare. En sammanslagning med tullsatspunkterna till samtidigt afgörande hade sålunda varit oegentlig. Likaså hade ett framläggande af vtpr i denna fråga utan vidare samtidigt med öfriga voteringspropositioner varit olämpligt och kunnat leda därtill, att tullförhöjningarna blifvit afslagna men förslaget om omedelbart ikraftträdande gått igenom ².

Däremot skulle man kunna tänka sig, att utskottet sammanjämningsvis hemställt, att om AK:s mening segrade vid voteringarna om tullsatserna, FK skulle biträda medkammarrens beslut om giltighetstiden. Antagligen har utskottet haft kännning utaf, att en sådan åtgärd icke skulle ha ledt till önskad resultat. Sådana hemställningar om *villkorligt biträdande* alltefter utfallet af den omröstning, för hvilken utskottet framlägger vtpr, äro annars ingalunda sällsynta. Ett typiskt exempel kan anföras från 1894. FK hade beslutit dels höjning af brännvinstillverkningsafgiften, dels i samband därmed höjning af sprittullen, AK förkastat för-

¹ Se äfven 1878 SU mem. 59 och 1879 SU mem. 23.

² Jfr 1867 SU mem. 67; 1903 BevU mem. 45.

slagen härom. BevU (mem. 29) framlägger nu vtpr ifråga om den förra saken, men anser sig,

då frågan om tullförhöjning för spritdrycker bör bero utslutande på utgången af den sålunda föreslagna gemensamma omröstningen rörande tillverkningsskatten, under förutsättning att förenämnda vtpr godkännes, böra hemställa, att därest riksdagen vid den föreslagna gemensamma omröstningen beslutar i öfverensstämmelse med ja-prop. (AK:s beslut), FK ville med frånträdande af sitt beslut rörande tullförhöjning för ifrågasvarande sprithaltiga drycker biträda AK:s beslut om bibehållande af gällande bestämmelser ifråga om tullen å dylika drycker; samt att, därest riksdagen vid berörda omröstning fattar beslut i enlighet med nej-prop., AK måtte med frånträdande af sitt beslut ifråga om tullen å förutnämnda sprithaltiga drycker, biträda FK:s i sistberörda ämne fattade beslut¹.

Slutligen kan tilläggas, att utskott ibland af uppgjordt förslag till vtpr hämtat anledning till viss alternativ hemställan äfven rörande sådana bifrågor, som i och för sig icke grundlagsenligen kunnat komma under gemensam votering utan varit rent legislativa².

Ofvan har påvisats, att det råder en viss frändskap emellan sammanjämkning och uppsättande af vtpr. Den traditionella uppfattningen inom riksdagen af ett förslag till vtpr såsom ett slags sammanjämkningsförslag framträder icke minst vid *behandlingen* af vederbörande memorial i *kamrarna*. Praxis har härvidlag slutgestaltat sig på enahanda sätt som i fråga om sammanjämkning.

Åliggandet att uppgöra förslag till vtpr monopoliserar initiativrätten åt vederbörande utskott såsom sådant, hvaraf till att börja med följer, att reservationsvis gjorda förslag till vtpr icke kunna komma under kamrarnas ompröfning och af den ena eller andra kammaren antagas; lika litet kan förslag till vtpr omedelbart framställas och antagas i kamrarna, och således ej heller några som helst ändringar i utskottsförslag omedelbart företagas därsammastädes.

Önskas *ändring* i vtpr, är utvägen densamma som vid ifrågasatt modifikation af sammanjämkningsförslag, nämligen *återre-*

¹ Jfr 1897 BevU mem. 15; 1902 SU mem. 67; 1903 SU memm. 41 och 73.

² Se 1883 BevU mem. 19; 1878 BevU mem. 11; 1907 SU-BevU mem. 17.

miss; då utskottet har att öfverväga, huruvida någon jämkning i den önskade riktningen kan ske. Men definitivt beslut öfver vtpr kan icke afse något annat än bifall till eller afslag på utskottets förslag; hvarje beslutad modifikation betyder förslagets förkastande och förhindrande af votering i ämnet.

Häraf följer, att utskott *icke* har att, om kamrarna stannat i skiljaktiga positiva beslut om ett förslag till vtpr, framlägga *förslag till sammanjämkning* af de olika meningarna utan hör betrakta dylik skiljaktighet såsom jämnställd med afslag kontra bifall. Utskotten pläga likväl inkomma med anmälan, att frågan förfallit, vare sig anledningen till utgången varit den, att båda kamrarna afslagit vederhörande vtpr, eller den, att endera afslagit eller modifierat, under det medkammaren bifallit densamma — »negativt sammanjämningsförslag».

Till att börja med var praxis i sist berörda formfrågor något vacklande. Så ha vi redan sett, hurusom vid riksdagen 1867, året innan Regl. föreskr. antogos, tvenne af SU felaktigt uppsatta voteringspropositioner omedelbart korrigerades i båda kamrarna¹. Härmed kan sammanställas ett fall från 1873, då samma ändringar af en vtpr gjordes i båda kamrarna, sedan det upplysts, att man redan i Talm.-konf. fäst uppmärksamheten på att ej samma ordalag användts som i beslutet samt att genom förbiseende voteringspropositionen blifvit ofullständig².

Däremot ledde vid riksdagen 1891 en af AK föreslagen ändring i en vtpr därtill, att frågan om votering kom att förfalla. SU (mem. 52) hade framlagt en vtpr öfver ett anslagsärende, som äfven implicerade en organisationsfråga. FK godkände, men AK antog efter en längre debatt en »renad» vtpr³. SU (mem. 59) anmälde därpå följande:

»Då sålunda kamrarna stannat i olika beslut rörande lydelsen af den vtpr, enligt hvilken gemensam votering skulle företagas, samt någon

¹ Se ofvan s. 14 not. 1.

² SU mem. 74; FK III 357, AK IV 297. I FK 1888 godkändes en vtpr med den omedelbart företagna ändringen, att i ja-prop. orden »omförmälda betänkande» utbyttes mot »dess bet. nr 4», utan att vare sig AK, som förut bifallit, eller utskottet i anledning af ändringen vidtagit någon ytterligare åtgärd. BevU mem. 7, FK II 20: 8.

³ AK III 38: 12—24.

sammanjämknin g af dessa beslut icke torde kunna äga rum, har frågan om anställande af gemensam votering i förevarande ämne enligt utskottets åsikt förfallit.

AK lade memorialet ad acta utan debatt, men i FK anförde ALIN, att med hänsyn till RO § 65 »en kammare icke kan äga rätt att ändra lydelsen af de af kamrarna fattade olika beslut, mellan hvilka skall voteras. I följd häraf måste AK:s beslut anses innebära, att AK icke godkänt den af utskottet föreslagna och af FK godkända vtpr». Ansåg därför riktigast att yrka, det kammaren skulle låta vid utskottets anmälan bero, på den grund att AK:s beslut måste anses innebära ett förkastande af vtpr. B. A. LEIJONHUFVUD afgaf en särskild protest — med 43 instämmanden — mot »det oerhörda» i att AK tagit sig för att ändra den del af voteringspropositionen, som innefattade FK:s beslut; och TREFFENBERG ansåg, att öfvergreppet bort af AK:s talman förhindras genom vägran af proposition. ALINS förslag antogs ¹.

Den af ALIN företrädde åsikten, att af kamrarna företagna *ändringar* i förslag till vtpr principiellt måste betraktas såsom *afslag* och leda till att frågan förfaller, är numera häfdebefästad. Den innebär, att någon sammanjämknin g af skiljaktiga beslut öfver en vtpr ej skall äga rum; men det vore naturligtvis orimligt att draga ut dess konsekvenser ända därhän, att frågan äfven skulle anses förfalla, när såsom i de unika undantagsfallen från 1867 och 1873, kamrarna med förkastande af utskottsförslaget antagit alldeles lika förändrade voteringspropositioner.

Det vanliga är således, att kammare, som önskar förändring af voteringspropositionens lydelse, för att icke riskera att frågan faller i bakhåll, nöjer sig med att medelst *återremiss* gifva sin mening tillkänna, i och för den åtgärd utskottet kan finna lämplig och möjlig att vidtaga. Endast sex gånger har sådan återremiss ledt till framläggande af modifierad vtpr; och i samtliga dessa fall hade båda kamrarna återremitterat de ursprungliga förslagen ². I de

¹ FK III 32: 9—10.

² 1873 SU mem. 40, för komplettering; 1877 SU memm. 50 och 51 i båda fallen i och för tudelning; 1882 SU mem. 28, två fall, i och för rätelse af inadvertens; 1888 BevU mem. 14, sammanförande af tre punkter i en vtpr.

fall däremot, då endast en kammare beslutit återremiss, medan den andra bifallit förslaget, har utskottet inskränkt sig till att anmoda kammaren fatta definitivt beslut¹.

En och annan gång har det verkligen händt, att utskott sammanjämkat skiljaktiga beslut öfver förslag till vtpr. Så inträffade 1873, då SU i anledning af AK:s beslut vid dess redan anförda memorial n:r 66, inkom med en jämkad vtpr (mem. 72), som antogs af båda kamrarna. Vid 1878 års riksdag rättade FK en vtpr från SU², hvarefter utskottet i nytt memorial hemställde, att AK, som redan godkänt propositionen, måtte biträda FK:s beslut, hvilket ock utan vidare skedde. Ett tredje fall af samma art inträffade så sent som 1895. AK ogillade en vtpr, som BevU (mem. 9) framlagt och FK redan hunnit godkänna, därför att utskottet sammanfört tvenne punkter i samma vtpr, ehuru de behandlats hvar för sig. BevU inkom så med nytt förslag (mem. 10), anmodande FK frånträda sitt föregående beslut i ämnet. Kammaren biföll.

Egendomligt är, att dessa *omedelbara ändringar och sammanjämkningar* försiggått utan protest, så mycket mer som frågan om privata ändringsförslag och om sammanjämkning af skiljaktiga beslut öfver vtpr annars en och annan gång varit föremål för meningsutbyte i kamrarna. Så vid riksdagen 1874, tvenne gånger. SU (mem. 94) hade framlagt en vtpr, som åtföljdes af en reservation med annat förslag, hvilket i FK betecknades såsom bättre än utskottets och som i AK t. o. m. blef föremål för bifallsyrkande, af NILS LARSSON och EHRENBORG. I anledning häraf betonade SJÖBERG, att endast utskottet ägde framställa vtpr och att intet annat förslag, vare sig det väckts af någon ledamot i SU eller vid kammares sammanträde, kunde bli föremål för riksdagens omedelbara pröfning; enda utvägen till förändring vore återremiss³.

---

¹ 1873 SU mem. 66, svar med kritik till AK; 1874 SU mem. 61 och 63, svar till FK. I det första fallet förkastades voteringspropositionen och antogs en ny, i de båda senare biföllos respektive förslag. Ett och annat yrkande på återremiss i och för ändring af vtpr förekommer, utan att det ledt till sådant beslut. 1871 SU mem. 79, 1873 SU mem. 29, båda fallen i FK: 1875 SU-BU mem. 2, i AK, hvarvid dock yrkandet återtogs.

² Mem. 34 och 43. Ordet »extra» hade uteglömts vid ett anslag.

³ AK V 160—64.

Vid behandlingen af SU:s mem. 61 vid samma riksdag — utskottet hade i anledning af återremiss af mem. 49 med förslag till vtpr anmodat FK fatta beslut — refererade LAGERSTRÅLE ett nytt förslag till vtpr, hvartill han likväl ej ville göra yrkande om bifall. Han framställde emellertid det spörsmålet, huruvida i fall kamrarna fattade olika beslut i afseende å vtpr, RO § 63 kunde tillämpas; han vore ej nog erfaren riksdagsman för att kunna åberopa något fall, då denna föreskrift om sammanjämkning varit tillämpad i fråga om formulering af vtpr; det gällde ju obestriddigen »en fråga, däri ständigt utskott sig yttrat», ehuru detta moment hufvudsakligen afsåge ett ärendes behandling, innan det kommit till det stadium, att det kunde bli föremål för gemensam votering¹.

På riksdagen 1875 hade SU-BU framlagt en vtpr, som åtföljdes af en reservation med annat förslag af GUMÆLIUS, hvilken också i AK häfdade sin rätt att yrka bifall till förslaget (gentemot SJÖBERG); han ansåg i öfrigt, att tvist om vtpr i fråga, som grundlagsenligen måste gå till gemensam votering, kunde afgöras genom gemensam votering. Ehuru reservantens vtpr betecknades såsom bättre från annat håll, biföll AK, liksom FK redan gjort, utskottets förslag².

Det åskådningssätt, som vill åt kamrarna vindicera rätten att omedelbart modifiera ett förslag till vtpr och af utskottet i anledning af sådana modifikationer förväntar sammanjämkningsförsök enligt RO 63, betraktar förslag till vtpr såsom ett vanligt utskottsförslag, i afseende hvarå »kammare äger antingen genast med bifall till utlåttandet eller utan afseende å hvad utskottet föreslagit fatta sitt beslut, eller om ämnet anses fordra ytterligare utredning, målet till utskottet återförvisa»; först om kamrarna ej efter afgifvet sammanjämkningsförslag blifva ense om lydelsen af en vtpr, skulle frågan om gemensam votering i ämnet anses förfallen. Konsekvensen af detta betraktelsesätt blir då, att kamrarna kunna antaga såväl ett af kammarledamot under diskussionen formuleradt som ett af utskottsmedlem reservationssvis afgifvet förslag till vtpr.

¹ FK II 179—82.

² AK V 47: 16—21.

Denna uppfattning af karaktären hos ett förslag till vtpr tyckes äfven vara RYDINS. Hvad först initiativet beträffar, så menar han, att om vederbörande utskott skulle låta någon uraktlåtenhet komma sig till last i fråga om uppdraget att afgifva förslag till vtpr, intet hinder finnes för enskild riksdagsman att antingen genom motion eller annars vid behörigt tillfälle föreslå antagandet af en på visst sätt formulerad vtpr. Enligt denna mening nödgas sålunda riksdagsman icke inskränka sig till ett enkelt yrkande om att kammaren må förståndiga utskottet att inkomma med förslag till vtpr. Ytterligare belysande för hans uppfattning af saken är yttrandet, att »i sådana fall, där ej grundlagens bokstafliga föreskrift ålägger talman att vägra proposition, må det stå hvardera kammaren öppet att besluta bifall, afslag eller modifikation af utskottets förslag, liksom ock återremiss för frågans bättre utredning», och vidare att »om kamrarna ej i alla punkter blifva ense om en voteringspropositions lydelse, annan utgång af frågan ej är möjlig, än att denna skall anses förfallen i de punkter, om hvilkas lydelse kamrarna ej enat sig». Af uttryckssättet att döma synes RYDIN mena, att en vtpr, om hvars lydelse kamrarna hysa olika meningar, först då kan anses förfallen, när de ej ens efter inkommet sammanjämningsförslag fatta likalydande beslut.

Teoretiskt sedt är nu omförmälta betraktelsesätt minst lika hållbart som det motsatta, och det torde ur praktisk synpunkt t. o. m. vara att föredraga, i synnerhet som enligt nu gällande RO tvist om vtpr icke kan slitas genom gemensam votering. Det kan emellertid nu sägas vara föråldradt. Kamrarna behandla förslag till vtpr på alldeles samma sätt som förslag till sammanjämkning, d. v. s. företaga inga omedelbara ändringar utan bifalla, förkasta eller återremittera; och utskott inkommer icke med nytt förslag utom när återremiss från båda kamrarna föreligger — åtminstone finnes ännu icke något exempel på jämkning i anledning af återremiss från endast den ena kammaren¹.

¹ Framställningen afser öfverallt-tiden—1867—1909 — den De-Geerska riksdagen!

Litteratur.

JENS PEDERSEN, Aktuarie. *De økonomiske Perioders indflydelse paa Vielser, Fødsler og Børnedødsfald i Danmark i Aarene 1871—1900.* København 1912.

Det ämne, som behandlas i detta arbete, har ofta utgjort föremål för ekonomers och statistikers uppmärksamhet, om det också icke blifvit så grundligt behandladt som här för Danmarks del skett. Visserligen har belgaren CANDERLIER utgifvit (1901 och 1902) tvenne stora volumer angående *Les lois de la population*, den sista afseende Frankrike, hvori han vidlyftigt söker bestämma förhållandet mellan de ofvannämnda demografiska företeelserna och vederbörande länders ekonomi samt goda och onda tider. Men denne författares såväl metod som slutsatser kunna icke tagas för godt. Han har icke minst af sin smak för matematisk konstruktion förledts till förhastade påståenden, bland annat det, att födelserna icke påverkas af annat än ekonomiska faktorer, således t. ex. icke ens af mödrarnas fria vilja, ett påstående, som icke minst i Frankrike väckt gensagor och tydligen är ohållbart.

Såväl de metoder för undersökningen, som P. använder, som de af denna vunna resultatena äro ojämförligt mera tillförlitliga.

Efter en inledande redogörelse för folkmängdens förändringar i Danmark under perioden samt för den officiella statistikens sätt att konstatera dessa förändringar öfvergår förf. till »De økonomiske Forhold». Härvid söker han, efter att ha påvisat de stora framstegen på nästan alla områden, att statistiskt skilja på goda och onda tider. Som kriterium därpå användas för hela landet: tullintäkterna, utelöpande sedelmassa, handelsomsättningen, konkurser, varupris och arbetslöner. På de särskilda landsdelarne: Köpenhamn, öfriga köpstäder och landsbygden, tillämpas andra mätare, såsom beskattad inkomst (i Köpenhamn), handelsflottan, brandförsäkringar, skörden m. m. I det stora hela stämna växlingarna uti dessa olika företeelser ganska bra med den mätare på goda och dåliga tider, som anges af tullintäkternas årliga stigning pr individ¹.

Enligt denna fördela sig de 30 åren sålunda:

1871—75	goda tider	1888—91	goda tider
1876—79	dåliga »	1892—94	dåliga »
1880—84	goda »	1895—99	goda »
1885—87	dåliga »		

¹ Anmärkas bör, att tullsatserna hela perioden igenom ha förblifvit i det hela oförändrade.

Härefter följer nu en detaljerad framställning af giftermål, födelser och dödsfall under denna tid, med påvisande af förändringarna uti hithörande tal såväl inom hvarje företeelse för sig som i jämförelse med hvarandra och i förhållande till goda och dåliga tider. Resultatet af den rätt vidlyftiga undersökningen, hvars detaljer här icke kunna anföras, är i korthet följande.

Giftermålsfrekvensen följer mycket nära skiftningarna uti det ekonomiska lifvet, gående upp och ned med dessa. Äfven beträffande födelserna inom äktenskapet märkes en verkan af tiderna, ehuru betydligt svagare, och först ett eller flera år senare. Det är sålunda mest indirekt, genom giftermålen, som talen för de äkta födde röna inflytande af de ekonomiska förhållandena. För oäkta födde, hvilkas tal under perioden betydligt sjunkit, synes intet annat samband med tiderna råda, än att nedgången tog fart under de två perioderna af dåliga tider, senare delen af 80- och 90-talen.

Sista ledet i undersökningen gäller dödligheten i 1:sta lefnadsåret, hvori äfven dödfödde tagas med. Det är äfven det utförligast behandlade, liksom det svåraste att komma till rätta med. Resultatet är emellertid klart negativt. Medan dödligheten under perioden sjunkit, mest likväl på grund af den starka nedgången af dödfödde, och vidare betydande omkastningar från år till år ägt rum, är det icke möjligt att återföra dessa till tidernas växlingar. Ej sällan visar sig sålunda dödligheten större under goda år än under dåliga. Det är temperaturen och särskildt stark sommarhetta, som vållar de ej sällan stora växlingarna från ett år till ett annat uti barnadödligheten, icke onda eller goda tider. Detta är otvifvelaktigt icke blott det viktigaste resultatet af förevarande undersökning utan egentligen det enda, hvarom ovisshet kunde råda. Äktenskapens beroende af tidernas beskaffenhet synes vara en naturlig sak. Äfven en viss återverkan däraf på födelserna är icke oväntad. Att däremot de späda barnens dödlighet icke växlar med dem, är en ny erfarenhet af allra största betydelse. Den bevisar, att Danmarks befolkning liksom Sveriges, hvars barnadödlighet är ännu mindre, hunnit öfver existensminimets stadium. Ett bättre fullt objektivi vittnesbörd om gynnsamma villkor för den stora massan af befolkningen kan icke gifvas.

Det är ett godt och betydelsefullt arbete, hvarmed Pedersen sålunda riktat den statistiska litteraturen och hvartill vi uppriktigt lyckönska honom. Ett visserligen tämligen onödigt besvär har han gjort sig genom att uppdelat materialet beträffande födde och döde efter kön. Denna åtskillnad har ej obetydligt förökadt arbetet utan att bringa något i dagen som man ej visste förut — att flere gossebarn födas till världen än flickor liksom att dödligheten bland de förra är större än bland de senare såväl före födelsen som efter. Naturligen förringar detta emellertid i ingen mån arbetets värde.

P. F.

Strödda meddelanden.

Förstakammarledamöternas bostadsort. Mångfaldiga gånger har man i vårt land klagat öfver de snäfva ortssynpunkter, som kommit till synes vid förstakammarvalen, hvilka ofta varit så kraftigt verkande, att man kunnat tala om ett faktiskt bostadsband äfven vid dessa val. En statistisk undersökning angående första kammarens sammansättning under årets riksdag¹ gifver i själfva verket också vid handen, att det öfvervägande flertalet af våra senatorer hade sin bostad i den valkrets, för hvilken de blifvit valda. Inalles 107 eller 71 % voro nämligen bosatta inom valkretsen, endast 43 eller 29 % utom densamma. Härvidlag må ytterligare märkas, att det om åtskilliga af de senare gäller, att de vid det tillfälle, då de första gången utsågos till riksdagsmän, tillhörde valkretsen i fråga. Våra stadsfullmäktige ha strängast hållit på principen att ej välja utsocknes representanter. Stockholm, Göteborg och Malmö representeras uteslutande af borgare från den egna staden, och riksdagsmännen för Norrköping och Gäfle ha blott för en kort tid sedan flyttat till hufvudstaden. I sammanhang härmed kan man iakttaga en mycket stark öfverrepresentation af städerna, och speciellt af storstäderna, som kommer till synes i följande tabell:

Antalet valda från:	Stockholm.	Öfr. städer, som ej tillhöra landsting.	Andra städer.	Landsbygden.	S:a.
I valkretsen:	9	6	40	52	107
Utom valkretsen:	23	7	7	6	43
S:a:	32	13	47	58	150

Af de af landstingen utsedda riksdagsmännen äro 92 bosatta inom valkretsen, 41 utom. Af den förra siffran äro 40 stads- och 52 landsrepresentanter, alltså en relativt mycket högre siffra för städerna. Då man gått utom den egna valkretsen, har man nästan undantagslöst valt personer från stad, och här kommer storstädernas särskildt starka representering tydligt till synes. I mer än

¹ Uppgifterna angående bostadsorten ha hämtats ur: *Förteckning öfver Första kammarens ledamöter vid lagtima riksdagen 1912.* Stockholm 1912.

hälften af alla dessa fall har man utsett en Stockholmare, i 21 fall af 41, och i 7 fall en medborgare från rikets andra stad.

Inalles räknar första kammaren 92 riksdagsmän från stad, endast 58 från landsbygden, och enbart Stockholm har 32 representanter i kammaren och Göteborg 11.

För de olika partierna ställa sig siffrorna på följande sätt:

Valda:	Konservativa.	Liberala.	Socialister.
I valkretsen:	65	38	4
Utom valkretsen:	22	13	8

Konservativa och liberala ha alltså i samma proportion vändt sig till annan valkrets, i $\frac{1}{4}$ af hela antalet fall. Socialisterna däremot ha haft svårare att rekrytera sina representanter inom kretsen, och $\frac{2}{3}$ af deras riksdagsmän representera främmande väljare.

Andrakammarvalen 1911. Statistiska centralbyrån har redan hunnit utarbета en redogörelse för *Riksdagsmannavalen åren 1909—1911*. Denna lilla volym på 160 sidor i det nya lätthandterliga oktavformatet erbjuder åtskilligt af intresse, hvarför några hufvudresultat här refereras.

Hela antalet i röstlängd upptagna personer utgjorde 1,349,201, af hvilka 1,066,200 voro faktiskt röstberättigade. Antalet röstberättigade utgjorde alltså 79 %, men olikheten var stor mellan landsbygden, där siffran var 84 %, och städerna, där den var endast 63 %.

I procent af folkmängden utgjorde antalet röstberättigade på landet 20,8 %, i städerna endast 14,8 %. Förhållandet är alltså rakt motsatt emot det, som kom till synes vid de allmänna valen 1908¹, då siffran för landsbygden var 8,5 %, för städerna 12 %. Olikheten visar frappant, i hur hög grad vår senaste rösträttsreform kan karaktäriseras som en landsbygdens rösträttsutvidgning. På landet har antalet röstberättigade med ett slag vuxit till bortåt 2 $\frac{1}{2}$ gånger så många som förut, under det att i städerna siffran ökat med mindre än $\frac{1}{4}$. Procenttalet röstberättigade varierar mycket i olika valkretsar, så att det t. ex. i Gottlands län (23,4 %) är mer än dubbelt så stort som i staden Göteborg (11,4 %).

Af antalet röstberättigade deltog 57 % i valet. För olika folkklasser varierade emellertid siffran högst väsentligt. Man har särskilt 3 grupper, den högre klassen, medelklassen och kroppsarbetarnas klass. I den första af dessa klasser deltog 68,2 %, i den andra 60,8 %, i den sista blott 51,7 %. Äfven inom dessa grupper var emellertid olikheten ganska betydlig. Inom grupp I visade godsägare o. d. den högsta politiska lifaktigheten (81 %), och äfven fabrikörer o. d. samt tjänstemän af högre grad kunna

¹ Se: *Stat. centralbyråns underd. ber. rör. riksdagsmannavalen 1906—1908*, s. 11.

uppvisa höga siffror (73,6 resp. 73,3 ‰), under det att de fria yrkenas utöfvare (60,2 ‰) och än mer husägare och kapitalister (58,9 ‰) stodo långt nere. Bland medelklassen påträffa vi den allra högsta procentsiffran, nämligen hos vår folkskollärarekår (81,1 ‰). Först långt lägre komma tjänstemän af lägre grad (65,4 ‰) och mindre handlande (64,5 ‰). Arrendatorer och brukare (60,3 ‰) visa något större intresse än hemmansägarna (59,7 ‰). Inom den tredje gruppen stå rättare m. fl. högst (63,4 ‰). Arbetarnas deltagande är lika med medeltalet (57 ‰). Bland drängarna deltog blott obetydligt fler än hälften (50,8 ‰), bland torpare (48,5 ‰) och öfriga jordbruksarbetare (45,8 ‰) ännu färre. Sjömannens och fiskarnas (28,4 ‰) exceptionellt låga siffra beror gifvetvis på frånvaro från hemorten.

Af den 1912 sammanträdande kammarens 230 representanter voro 154 bosatta på landet, 76 i stad. Städerna äro alltså alljämt faktiskt öfverrepresenterade, ehuru de ha förlorat 4 representanter. De tre största städerna ha 24 representanter emot förut 34, under det att de mindre städernas representanttal har stigit från 46 till 52.

Valkostnader i England. Som bekant äro kandidaternas utgifter för parlamentsvalen i England underkastade statskontroll, skola utbetalas genom en s. k. returning officer, som har att lämna redovisning, och få ej uppgå till mer än en viss bestämd summa. I *Bulletin analytique des principaux documents parlementaires étrangers* lämnas en redogörelse för dessa utgifter vid valet den 15 nov. 1910. Utgifterna genom returning officers uppgingo till 4,140,000 kr., däraf 32,000 kr. för annonser och valsedlar, 250,000 kr. för resor o. d., 720,000 kr. för valbyråer, 420,000 kr. för valtryck o. d., 1,650,000 kr. till ordförande och sekreterare vid valbyråer, 230,000 kr. för officiella rapporter, 500,000 kr. som aflöning åt returning officers, och 300,000 kr. till div. utgifter.

Kandidaternas egna utgifter uppgingo till 19,250,000 kr., hvaraf 3,500,000 kr. till aflöning åt valagenter och 2,600,000 kr. åt sekreterare o. d., 8,500,000 kr. till valtryck och korrespondens, 790,000 kr. till offentliga möten, 970,000 kr. till lokaler för kommittésammanträden, 1,670,000 kr. för div. utgifter och 1,180,000 till personliga utgifter. Tillsammans med utgifterna genom returning officers blir alltså siffran 23,400,000 kr. eller ungf. 3,50 kr. för hvarje afgifven röst. Den kandidat, som fick flest röster, i S. Essex, fick betala ungf. 3,45 kr. för hvar och en af de 23,000 röster han fick eller tillsamman öfver 80,000 kr. Hans slagne motkandidat kostade hvarje röst 3,80 kr. Den som fick minst antal röster, var en kandidat i Gloucestershire-Nord, som endast erhöll 238 röster, hvilka emellertid kostade i medeltal 20,85 kr., under det att en motkandidat valdes med 6,050 röster, som kostade 4,40 kr. hvardera.

Reformer i franska deputeradekammarens arbetsordning. Ett af de största fel, som vidlåda den franska parlamentarismen, är som bekant den fullständiga bristen på enhetlig ledning i arbetet. Mångfaldiga gånger har man gjort försök att afhjälpa dessa missförhållanden. I den nyligen utkomna årg. 1912 af *Jahrbuch des öffentlichen Rechts der Gegenwart* lämnas af Prof. GASTON JÈZE en redogörelse för år 1911 i detta syfte vidtagna förändringar i deputeradekammarens arbetsordning. Förf. påpekar, att det är en naturlig sak, att i en så stor församling af bildade och oberoende män hvar och en skall ha sina önskningar, och att det skall bli svårt att komma till enighet, hvilket tager sig uttryck i det stora antalet amendementsförslag och motioner. I Frankrike finnes ej som på andra sidan Kanalen en stark regering och starka partiledningar, utan hvar och en håller styft på sitt oberoende, på sin rätt att väcka förslag och att framställa interpellationer. Särskildt har i samband med finanslagens debatterande ett otal af frågor brukat tagas upp till behandling, hvilket t. ex. gjort, att finanslagen för 1911 först mer än ett halft år efter finansårets början kunnat antagas. Det var närmast på grund af det allmänna missnöjet härmed, som deputeradekammaren försökte att genom revision af sin arbetsordning förena grundsatsen om fri diskussionsrätt med ett snabbare lagstiftningsförfarande.

Bland de reformer, som under år 1911 blefvo genomförda, må främst märkas ett försök att åstadkomma en viss regelbundenhet i det parlamentariska arbetet genom tillsättande af ett utskott, bestående af vissa utskottsordförande och gruppledare, hvilket har att framställa motiverade förslag till ordningen för ärendenas behandling, alltså en slags motsvarighet till vår talmanskonferens, om än med mindre befogenhet och naturligtvis blott för deputeradekammaren. Man har vidare sökt inskränka möjligheterna till ett missbruk af interpellationsrätten genom förbud mot tillägg till interpellation på ett senare stadium samt emot interpellantens rätt att afstå ordet till andra.

Särskildt har man emellertid reformerat på budgetbehandlingsens område. En försämring finner förf. i beslutet, att utskottet för pröfning af budgeten ej längre skall utses genom proportionella val. Mycken vikt lägges han däremot på bestämmelsen, att interpellationer ej få förekomma under budgetdebatten. Man har vidare sökt motverka de många oöfverlagda förslag till beviljande af anslag, som närmast af valpolitiska skäl framställts, genom påbud, att sådana förslag ej få antagas förr än efter utskottsbehandling. Viktigast är emellertid det försök, som man gjort, att minska debatternas längd genom införande af en motsvarighet till »utskotten af hela huset» i England. Reglementet bestämmer i sin nya formulering, att den första budgeten i hvarje legislatur skall behandlas enligt gammal praxis, men de följande skola debatteras af huset som »commission générale» med undantag af den allmänna debatten och debatten öfver finanslagen. Då kam-

maren konstituerat sig som utskott, få talarna, om de det önska, yttra sig från sin plats, men få i så fall ej tala mer än högst en kvarts timma. Om deputeraden däremot vill tala från talarstolen, gäller ej denna maximitid, och kan ej heller tillämpas på ministrarna.

Äfven om man ej bör tillmätta de af Jèze omnämnda nya bestämmelserna allt för stor vikt, torde de dock innebära ett beaktansvärdt försök från deputeradekammarens sida att göra ett slut på det oeffterättlighetstillstånd, som hittills varit rådande.

Portugals författning af år 1911. Från den revolution, som år 1910 ägde rum i Portugal, lämnade alla världens tidningar spaltlånga referat af hvarje minsta detalj i de första mera dramatiska dagarnas händelser. Liksom det så ofta inträffar, tröttnade man emellertid snart att följa utvecklingens gång, och själfva det slutliga resultatet af hela omstörtningen, den nya författning, som år 1911 antogs, har man föga uppmärksammat.

I början af denna nya grundlag¹ proklameras republiken och folksuveräniteten som de grundvalar, på hvilka den nya författningen bygger, och nämnes folksuveränitetens trenne organ: den lagstiftande, verkställande och dömande makten.

Tvåkamarsystemet har bibehållits. »Kongressens» båda kamrars utses genom direkta folkval. För närmare bestämmelser hänvisas till särskild lag. Valperioden bestämmes till sex år för senaten och tre år för deputeradekammaren. Vid senatorsvalen användas proportionella val, eller rättare minoritetsrepresentation, i det att landet är indeladt i tremansvalkretsar, men valsedlarna blott få innehålla två namn. Deputeradekammaren är utrustad med ovanligt starka privilegier framför medkammaren. Den har ensam initiativ i frågor angående statsinkomster samt härens och flottans organisation, grundlagsfrågor och förslag om ajournering eller prorogering af sessionen. Här väckes förslag om åtal emot medlem af verkställande makten, och hit inlämnas dennas propositioner. Vid sidan af alla dessa företrädesrättigheter för den lägre kammaren kan den öfre endast sätta sin rätt att antaga eller förkasta regeringens förslag till högre ämbetstillsättningar i kolonierna.

Presidenten väljes af kamrarna, samlade på ett rum, för en tid af fyra år, hvarefter han ej omedelbart kan återväljas. Han är juridiskt ansvarig i vissa bestämda fall, samt kan dessutom egendomligt nog afsättas af de båda kamrarna samlade på ett rum genom antagande med $\frac{2}{3}$ majoritet af hela antalet af en mötiverad resolution. Äfven ministrarna äro »politiskt, civilrättsligt och kriminellt ansvariga». För vissa i grundlagen uppräknade

---

¹ I *Revue du droit public* (1911. N:o 4) publiceras af ERRERA en öfversättning af författningen till franska språket.

brott bestämmas afsättning som straff, och de vanliga domstolarna döma. Med afseende på ministerpresidenten stadgas uttryckligen, att han skall vara ansvarig för den allmänna politiken. En minister får ej utses till president, ej heller en f. d. minister förr än efter 6 månader.

President och ministrar utöfva den verkställande makten. Som vi sett är deras ansvarighet nogt fixerad, men befogenheterna äro däremot ganska inskränkta. Presidenten kan ej upplösa kamrarna och har ej veto. 15 dagar efter föreläggandet af en lag för presidenten betraktas den nämligen i hvilket fall som helst som promulgerad.

Bland principerna för lokalförvaltningens organisation nämnes referendum och minoritetsrepresentation.

Hvart tionde år skall författningen underkastas revision, och en sådan kan dessemellan hvart femte år genom två tredjedels majoritet af kongressens båda hus samlade på ett rum beslutas.

Af intresse som motsvarighet till i vårt land nyligen föreslagna bestämmelser är förbudet emot behandlingen af hvarje förslag, som åsyftar förändring af den republikanska statsformen.

Senatens makt i finansiella frågor i Förenta Staterna. Som bekant har Förenta Staterna att uppvisa en af världens starkaste öfre kammare, som t. o. m. i finansfrågor, där eljest underhusets öfvermakt tydligt plägar visa sig, har ett högst betydligt inflytande. I en längre uppsats i *Revue du droit public* lämnar GASTON JÈZE en redogörelse för senatens betydelse i hithörande frågor, hvarvid han påpekar det kända förhållandet, att det flitiga bruk, som senatorerna göra af sin amendementsrätt, till stor del neutraliserar betydelsen af den prioritetsrätt, som tillkommer undre kammaren. Om de båda kamrarna stanna i olika beslut, tillsätts utskott, som framlägga ett medlingsförslag, som kamrarna ha att helt antaga eller förkasta. I senare fallet tillsättes ett nytt utskott o. s. v. Bekant är, hurusom senatorerna i utskottet ofta afgå med segern. Ett intressant förhållande är emellertid, att dessa utskott ej draga sig för att helt redigera om en bill, ej blott i de punkter, om hvilka oenighet uppstått, utan äfven i frågor, angående hvilka kamrarna redan samstämmit beslutat. Utskottsbetänkandena pläga antagas i representanternas kammare utan debatt, och de äro ofta så lakoniskt och dunkelt affattade, att det är mycket svårt att förstå den verkliga innebörden, hvilket innebär en ytterligare fördel för senaten.

Om författarens framställning i nu relaterade del ej afviker från den sedvanliga uppfattningen, är det emellertid af stort intresse att se, huru han i fortsättningen varnar för de öfverdrifna föreställningar om senatens inflytande, som man ibland kan träffa på. Det är långt ifrån alla senatens många amendement till bud-

geten, som antagas af representanternas hus. Förf. har uppgjort en statistik öfver behandlingen af »Sundry civil appropriation bills» under åren 1903, 1904, 1905 och 1908. Senatens amendement utgjorde 6,6 mill., 2,7 mill., 2,4 mill. och 11,8 millioner dollars, af hvilka jämningsutskottet ej godtog mer än resp. 2,4 mill., 1,6 mill., 1,7 mill. och 3,8 mill. Vidare ha under de senare åren vissa representanter börjat att systematiskt opponera mot senatens kraf, och det är ej sällsynt, att undre kammarens utskottsledamöter få imperativt mandat att sätta sig emot senatens amendement. Men trots allt tror Jèze, att representanternas lättsinniga metod att utan egentlig debatt votera de viktigaste finanslagar, hvilken beröfvat dem allt förtroende i folkets ögon, skall få till följd, att senaten skall hädanefter förblifva, hvad den hittills varit: den auktoritet, som i Förenta Staterna spelar den främsta rollen i finansfrågor.

K. T.

Till red. insända skrifter:

- Atlas öfver Finland* 1910. Utg. af Sällskapet för Finlands Geografi. Atlas. — Text I. Naturförhållanden. — Text II. Befolkning och kultur. Hfors 1911.
- Bidrag till Sveriges officiella statistik*. D). Fabriker och handverk 1910. E). Sjöfart 1910. Sthlm 1912.
- Det nya Sverige*, utg. af ADRIAN MOLIN. Årg. 6. H. 4—5. Sthlm 1912.
- Finsk Tidskrift*, utg. af R. F. v. WILLEBRAND. T. LXXII. H. IV—V. Hfors 1912.
- Föreningen för arbetareskydd*. Årsberättelse för 1911. Sthlm 1912.
- Försäkringsföreningens Tidskrift*. 1912. H. 2. Sthlm 1912.
- Helsingfors stads statistik*. I. Hälso- och sjukvård 1910. Redogörelse afgifven af Helsingfors stads Statistiska kontor. Hfors 1912.
- Historisk Tidskrift*, utg. af Svenska Historiska Föreningen genom TORVALD HÖJER. Årg. 32. H. 1. Sthlm 1912.
- Industria*. Svenska arbetsgifvareföreningens tidning, utg. af AXEL BRUNIUS. Årg. VIII. N:r 6—11. Sthlm 1912.
- K. Kommerskollegii afdelning för arbetsstatistik*. Arbetsstatistik. D:2. Lifsmedel- och bostadspriser i Sverige under åren 1908—1909. Sthlm 1912.
- Meddelanden från Handelskammaren i Gefle*. 1912. H. 1. Gefle 1912.
- Mercator*. Tidskrift för Finlands näringslif. Årg. VII. N:r 15—24. Hfors 1912.
- Nationaløkonomisk Tidskrift*. Udg. af Nationaløkonomisk Forenings Bestyrelse. Red. ADOLPH JENSEN. 1912. H. 2. Kbhvn 1912.
- Nordisk Tidskrift för vetenskap, konst och industri*, utg. af Letterstedtska Föreningen. Red. OSCAR MONTELIUS. 1912. H. 3. Sthlm 1912.
- Skogsvårdsföreningens Tidskrift*. Red. GUNNAR SCHOTTE. Årg. 10. H. 5. Sthlm 1912.
- Social Tidskrift*. Årg. XII. H. 5—6. Sthlm 1912.
- Sociala Meddelanden*, utg. af K. Kommerskollegii afdelning för arbetsstatistik. 1912. N:r 3—4. Sthlm 1912.
- Statistisk Månadsskrift*, utg. af Stockholms stads statistiska kontor. Årg. VII. H. 3—4. Sthlm 1912.
- Statistisk årsbok för Göteborg*. Elfte årgången. 1910. Afd. II. Gtbrg 1912.
- Statsøkonomisk Tidskrift*, udg. af Bestyrelsen for den Statsøkonomiske Forening. 1911. H. 4. Kria 1912.
- Stockholms Handelskammares årsberättelse for 1911*. I. Sthlm 1912.
- Stockholms stads statistik*. XII. Fabriker och handverk. 1910. Sthlm 1912.
- Svensk Tidskrift*, utg. af ELI F. HECKSCHER och GÖSTA BAGGE. Årg. II. H. 3. Sthlm 1912.
- Sveriges officiella statistik*. Socialstatistik: Arbetarettillgång, arbetstid och arbetslön inom Sveriges jordbruk år 1911. Sthlm 1912.
- Tiden*. Månadsskrift för socialistisk kritik och politik. Utg. av Sveriges socialdemokratiska arbetarparti. Red. HJALMAR BRANTING och RICKARD SANDLER. Årg. 4. N:r 4—5. Sthlm 1912.
- Tidsskrift for Retsvidenskab*, udg. af Bestyrelsen for den Stang'ske Stiftelse i Christiania. Aarg 25. H. 1—2. Kria 1912.
- GRÖNLUND, OTTO, Om olika former af referendum. Akademisk afhandling. Lund 1912.
- LARSSON, YNGVE, Frågan om total eller partiell inkorporering av Sköns tingslag med Sundsvalls stad. Preliminär utredning. Sthlm 1912.
- PEDERSEN, JENS, De økonomiske Perioders Indflydelse paa Vielser, Fødsler og Børnedødsfald i Danmark i Aarene 1871—1900. Kbhvn 1911.
- STEFFEN, GUSTAF F., Sociala Studier. Försök till belysning av nutidens samhällsutveckling. Sjunde häftet. Sthlm 1912.
- WILLGREN, KARL, Flottningskatten. Ett inlägg. Hfors 1912.

Innehåll:

Nore B. Tenow: Felaktigheter i de Thieleska valmetoderna.

P. O. Grånström: Om voteringspropositionen vid gemensam votering.

Litteratur.

Strödda meddelanden.

Brand- och Lif-
försäkringsaktiebolaget

 SKÅNE

 Malmö

≡ Samtliga fonder ¹/₁ 1912 ≡
öfver 31,000,000 kr.,

däraf garantifondsförbindelser 10,800,000 kr.

■ ■ ■

Meddelar **brand-** och **lifförsäkringar.**

■ ■ ■

För bolagets lifförsäkringar gälla nya, af Kungl. Maj:t i Nov. 1910 fastställda grunder, innebärande ytterst tidsenliga och liberala försäkringsvillkor. Bolagets nya prospekt af 1911 innehåller en rikedom på försäkringskombinationer, delvis för vårt land nya, och tillhandahålles på begäran hos bolagets agenter.

■ ■ ■

≡ Lifräntor ≡ Pensioner ≡